(RÚKMINI-HARAN-NĀT)

(MAHĀPURUSH SANKARDEV) IN 1532 A. D.

AMBICANATH BORAH, M.A.
LECTURER, CALCUTTA UNIVERSITY.

260/6

PUBLISHED BY THE
UNIVERSITY OF CALCUTTA
1933

T38U1905

PRINTED AND PUBLISHED BY DHUPENDRALAL BANERIES.
AT THE CALCUTTA UNIVERSITY PRESS, SENATE HOUSE, CALCUTTA-

Reg. No. 684B-Feb., 1932-A.

GS 2294

080 Cv

মহাপুক্ষ শ্ৰীশ্ৰীতশক্ষৰ দেৱৰ ৰচিত

ৰুব্মিনী হৰণ নাউ

কলিকতা ইউনিভাৰচিটৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ লেকচাৰাৰ শ্ৰীঅম্বিকানাথ বৰা, এম. এ.ৰ দ্বাৰা সম্পাদিত

The author of this Assamese drama, Mahāpuruṣa Sankardev was born in the year 1449 A. D. in the district of Nowgong in Assam. He was the Baiṣṇava reformer in that part of the country. He was the author of a large number of books in Assamese language; some of them were translations from Sanskrit while others were his original productions. Here we shall deal with only the dramas written by him.

Sankardev was Chihnajātrā in the year 1468 A. D. when he was only 19 years old. Unfortunately the book has not been preserved, but in the biographies of Sankardev, written by his contemporaries, we find minute details of the first dramatic performance. We are told by these biographers that Sankardev was requested by his friends and relations to show them Baikuntha, the beaven of the Baiṣṇavas and how Lakṣmi worshipped Biṣṇu, how

Brahmā, the creator, received the command from Bisnu, how the Pāriṣads, that is the devotees and servants, helped him in maintaining the creation. Sankardev accordingly wrote an Anka that is a drama, and painted scenes of seven Baikunthas, and coached the actors and the musicians for the performance. We are told about the difficulty Sankardev experienced in painting the scenes and how he was instructed by an unknown Sanyasi, believed to be God Siva in disguise, how to overcome it. On the scenes he painted everything that is read in the Puranas about Baikuntha. When the scenes were ready and musicians and actors were properly trained, the performance was held one night. Sankardev himself took the part of Bisnu of one Baikuntha, A bed was laid by the side of one scene, Sankardev riding on an actor taking the part of Garud with a mask on his face, approached the bed and sat on it. Then a boy taking the part of Laksmi with a lotus wreath in his hand entered and approached the bed where Bienu was sitting.

Brahmā, Siva and the Pāriṣads entered and sat round the bed, and received his command regarding their respective duties; Lakṣmī rubbed the feet of the Blessed One, sitting by Him on the bed. In the same manner by the side of the scenes of other Baikunthas beds were laid and actors acted similarly. The Sūtradhār guided the whole play. Things which could not be put in the mouths of actors or the Sūtradhār were explained in the songs. We have an example of this in Rukminīharan also; the description of the journey of Vedanidhi from Kundina to Dvārakā has been given in a song to be sung by the choir.

The most important point to be noticed in that first dramatic performance of Sankardev, is the use of painted scenes closely bearing on the subject-matter of the drama. We know in staging Sanskrit dramas sometimes a single scene was used painted with various designs, but it had no bearing on the subject matter of the play. Even in the stages of Europe scenes appeared at a much later date. Mr. Ashly Dukes in his treatise on Dramas

says: "To Greeks scenery represented a formal background ..... The painting of the scene had a purely symbolic character and Hellenic taste would probably not have approved any simulation of reality...... Scenery in the modern sense of the word began to be used .....in time of the Restoration in England and of the later Renaissance in Europe generally." Thus we find the scenery closely connected with the subject-matter of the play as in modern theatres was not used in playing the Sanskrit dramas in India and it came to be used in Europe in the seventeenth century, while as early as the 15th century Sankardev staged an Assamese drama with a background of painted scenes bearing on the subject-matter of the play. Evidently the credit of using, first, scenery in dramatic performances in modern sense, goes to Sankardev of Assam.

But the use of painted scenery in dramatic performances was not continued, the reason being the difficulty in getting the scenes painted. Therefore later

dramatic performances were held without scenes.

Rukmintharan was another drama written by Mahāpuruṣa Sankardev in the year 1531 A.D., when he was at Patbausi Satra and it was first played there. We are not told who took part in that play. We find references however to Sankardev himself with his learned disciple Madhabdev taking the parts of Nanda and Upananda respectively in the play of Dadhimathan, a drama written by Madhabdev. We also find mention of how people were pleased to witness the performance of Pārijātharan, a drama of Sankardev. We are also told that Ramrai Thakur, the younger brother of Sankardev, acted as a stage-manager in the play of Rukmintharan.

Rukminiharan is representative of the class of dramas written for and played on the Assamese stage from sixteenth century up to the beginning of the last century. We find no mention of any Assamese drama written or played before those of Sankardev. We are told that Sankardev wrote a few Assamese dramas on the lines

of the Sanskrit dramas, before he took up the writing of the new class of dramas like Rukmintharan, but those dramas were not successful on the stage as they did not attract an audience or appeal to the people in general. Those dramas were in consequence no longer staged and have not been preserved. Then he began to write dramas in a different style, the first of which was PatnIprasad written sometime in 1526 A.D. He found that a drama written in this new style was successful on the stage, as it did both attract an audience and appeal to the people. Encouraged by his success he wrote five more dramas, viz., Rukminiharan, Pārijātharan, Kaliodaman, Sītāsvayambar and Rāskrirā.

Sankardev's main object was to preach his religion, so he sacrificed everything to that ideal; and in the construction of the dramas also he sacrificed literary beauty in order to make them popular and attractive and he was entirely successful in this. It is not known whether Sankardev borrowed this new style from somewhere or whether it was his own creation. He called his

dramas Ankianat or Anka which is a class of Sanskrit drama, but his dramas do not conform to the rules of the Sanskrit dramas As in the Sanskrit dramas Sankardev's dramas have a Sūtradhār but the functions of the Sūtradhār in Sankardev's dramas. are quite different from those of the Sūtradhār of a Sanskrit drama. In the Sanskrit dramas the Sütradhar appears at the beginning, explains the play and does not come on the stage any more; but in Sankardev's dramas he remains on the stage all the time, guides the whole play and explains everything even the music and the songs. This enables the audience to follow the play easily and to get interest in it, even if they are not sufficiently educated. Therefore the introduction of the Sütradhar in this new rôle served the main purpose, namely, to explain the matter of the play and to sustain its interest. Considering these facts we shall probably be not wrong in concluding that this new style was the outcome of Sankardev's own practical experience.

These dramas were successful on the stage They are therefore staged regularly in all the Satras (monasteries) and village Namghars (common prayer halls). They used to be played in the court of the Kings of Assam as well as in the houses of the nobles; and when an ambassador from a foreign monarch came to the court, he was entertained by the performance of one of these dramas. The success of these dramas induced many to write dramas. During the lifetime of Sankardev his learned disciple, Mādhavdev, wrote a few dramas and subsequently a large number of dramas were written by various authors. In many Satras it grew up as a custom that as soon as a new Adhikar came to the gadi he celebrated that auspicious occasion by writing a new drama. Thus we have a large number of dramas on various incidents from the Purāņas, the Mahābhārata and the Rāmāyaņa. Sometimes we bave more than one drama on the same subject by different writers, for instance Kamsabadh drama as played in Barpeta Satra is not the same as that played in Dihing Satra. If all these dramas were collected and published, they would show how the dramatic literature developed since sixteenth century in the eastern corner of Aryabarta.

A few words are needed about the language of these dramas. The language is medieval Assamese mixed with that dialect which is known as Brajabuli Most of the Baispava writers of Northern India used this dialect in their writings. In Assam also the Baisnava writers like Sankardev and his successors used that dialect; but it is noticeable that they used it only in their dramas and in a few songs composed to Sanskritic tunes. We do not find a trace of Brajabuli in any other kind of writing, not even in Sankardev's Kirttan and Mādhavdev's Nāmghosa which were meant to be sung in daily prayers. Yet in the dramas it finds such a prominent place. We would like to suggest two reasons for this being so. Firstly, we mentioned above that Sri Sankardev's main object was to

preach his religion and he wrote these dramas with that end in view; he therefore wanted to make them attractive and at the same time to give them sanctity. If the gods and goddesses appeared on the stage and talked in the colloquial language of the ordinary people, they might lose some of the sanctity and reverence attending them and so he made them speak in a language different from the one used by the people, but at the same time one that would be understood by them. Brajabuli served both the purposes. The second reason is that Brajadham is the holy land for the Baisnavas and the dillect of the place was also considered sacred and it was natural for a Baispava writer to use that sacred dialect in his writings, moreover there is the inherent sweetness of the language.

I take this opportunity to express my sincere thanks to Pandit Kokilesvar Sastri, Vidyāratna, M.A., for correcting the Sanskrit Slokas in the book and to Mr. Ramaprasad Mookerjee, M.A., B.L., and Mr. Syamaprasad Mookerjee, M.A.,

B. L., Barrister-at-Law, M. L. C., for the encouragement I received from them in connection with the printing of the book.

Senate House, Calculta: The 25th August, 1932.

A. BORAH

পাতনি

কলিগী হৰণ নাট মহাপুক্ষ গুক শ্রিশক্ষবদেরে ঘিতায়বাৰ ভাগলৈ যোৱাৰ আগয়ে পাটনাউসাত থাকোতে
লিখিছে। মহাপুক্ষ গুক ১৫৩৩ গৃন্টাক্ষত বিভায়নাৰ
ভীগলি যায় গতিকে এই নাট ১৫৩১ ব ১৫৩২* গৃন্টাক্ষতে
লিখা হয়। এই কলিগী হৰণ নাটৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব
খুজিলে আমাৰ দেশৰ নাট্য সাহিত্যলৈ অলপ চকুদিব
লাগিব, অকল অসমবেই নহয় ভাৰতৰ নাট্য সাহিত্যৰ
লগত এই নাটকৰ কি সমন্ধ আক ভাৰতৰ নাট্য সাহিত্যৰ
বুৰস্কাত ইয়াৰ কেনে ঠাই আদি কথাৰ অলপ গম লব লাগে।

অসমত অথাৎ পূৰ্বৰ ভাৰতত মহাপুৰুষ গুৰুৰ আগেয়ে কোনো নাটকৰ অভিনয়ৰ কথা কোনো বুৰঞ্জাত পোৱা নাযায়। অৱশ্যে কুমাৰ ভাকৰ কথা আদি ডাঙৰ ডাঙৰ চক্ৰৱী ৰকা সকলৰ দিনত, ভাৰত বিখ্যাত পণ্ডিত

^{*} দিহিং সন্তাত সকলনাৰ ফালো থকা কলিবিংৰণ আৰু নী চাৰৱৰৰ চুয়োগৰ
নাটতে বিন্দুৰকা বেদ চল্ল পকাত ৰচিত বুলি আছে, তেনেহলে ১৮০০ পকা অৰ্থাৎ
১৪৭৮ গুটাল হয়। ক্লাৰীপিয়া সন্তৰ শীৰ্ত ভাগানতী দেউৰ পকো উয়াৰ লগত
নিমিলে গতিকে আমি শীৰ্ত বেলবকৰা ডাঙৰীয়াৰ পকৰ্মের পুলি মতে পক দিলো
আৰু ৰাইজৰ বিচাৰলৈ আৰু বঢ়ালো।

পাত্ৰি

সকলেৰে ভৰপুৰ, সংস্কৃত ভাষা আৰু সাহিত্য আলোচনাৰ প্ৰধান কেন্দ্ৰ, কামৰূপত যে সংস্কৃত নাটকৰ কোনো অভিনয় বা আলোচনা হোৱা নছিল, এনে অনুমান নহয়। কিন্তু আমি যেতিয়া তাৰ কেনো প্ৰমাণ এতিয়ালৈকে পোৱা নাই, তেনে কথা আলোচনা কৰাৰ একো ফল নাই। আৰু यिक (महे मध्य कि किश्व ना किश्व ना का किश्व ना का किश्व ना হৈছিল, সি সংস্কৃততেহে হৈছিল, দেশীয় অর্থাৎ অসমায়া ভাষাত নহয় ৷ মহাপুক্ষ শক্ষদেৱৰ আগলৈকে অৰ্থাৎ শক্ষৰ দেৱৰ ১৯ বছৰ ব্যুপত ১৪৬৮ খৃষ্টাব্দত চিক্নঘাত্ৰা ভাওনা পতাৰ সংগ্ৰে কোনো দেশীয় ভাষতে অভিনয় বা দেশীয় অৰ্থাৎ অনমায়া ভাষাৰ নাটকৰ কপাৰ একে। গম পোৱা নাযায় ৷ গতিকে মহাপুক্ষ শক্তৰদৈৱেই অসমায় ভাষাত প্ৰেথম নাটক বচোতা আৰু গুৰুজনে কৰা ভিজ্যানা ভাওনাই প্রথম অসমায়া অভিনয় বুলি ধ্রিলে ভুল নহব। বিশেষকৈ ৰাম্চৰণ ঠাকুৰে লিখা গুৰুচৰিত পুণিত চিহ্নযাত্ৰা ভাওনা পাড়োতে গুৰুজনে যিমান নতুন আহিলা পাড়ি গোটাই আয়োজন কৰিব লগা হৈছিল বুলিছে অ.ক দেই আহিলা পাতি বিলাক তেওঁ নিজে বাতৈ খনিকৰ আদিক যিদাৰে বুজাই শুনাই কৰাব লগা হৈছিল আক অভিনয় দেখি মাসুহে যিমান আচৰিত মানিছিল, ইত্যাদি কথাৰ পৰা বুজা যায় যে তাৰ আগেয়ে তেনে কোনো অভিনয় হোৱা নাছিল।

পাতনি

মহাপুক্ষ শঙ্কৰদেৱৰ এছিয়া ৬ ছখন নাট পোৱা গৈছে। তাৰ ভিতৰত পত্নীপ্ৰসাদ প্ৰথমে লিখে, পাচত কৰিণী হৰণ, সাভাসয়ম্বৰ, কালিয়দমন আৰু পাৰিজাত হৰণ ৰচনা কৰে, .শহত ৰাসলালা লিখা হয়। এই কেইখন নাটক ৰচনা কৰাৰ আগোয়ে আৰু কেইখনমান নাট গুকজনে ৰচনা কৰা বুলি ফুন্দৰাদিয়া সল্লব পণ্ডিত উাযুত কুপানাপ ভাগর ঠানেরে আমাক জনাইছে। সেই নাটবোৰ এতিয়া পোৱা নাযায়, ভাগের হাদেরে লুপ্ত হল বুলিছে। এই নাটকবিলাক লুপ্ত হোৱাৰ আমাৰ এটা আমুমানিক কাৰণ পাচত দিয়া হৰ। চিক্নযাত্ৰা আমাৰ প্ৰথম ভাওনা, किन्दु छिक्रवाजा नाएँ द्वादा नाई। दकारना दकारनाब मटक চিক্ষাতা বুলে এখন নাট লিখা হোৱাই নাছিল। কেৱল চিনখন আঁকি দেখুৱাই বুজাই দিয়া হৈছিল। আমি কিস্তু সেই মত সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰো, কিয়নো ৰাম্চৰণ ঠাকুৰৰ গুৰুচৰিত পুথিত আছে:- 6,8 2294

বৈকুণ্ঠ নগৰ পটতে লেখিয়া

ন্ধন কৰিলন্ত ভাৰ ॥

ধেমালিৰ ঘোষা প্ৰথমে লেখিলা

দ্বিভায় শ্লোক ৰচিলা।

সূত্ৰ ভট্টীমাক গীভতে কৰিলা

চিন সব বিভাগিলা॥

গীত সূত্ৰ নাট সমস্তে কৰিয়া ধ্বেৰে সাক্ত কৰিলত্ত। ভূএগসৱে ৰভা ঘৰ সাজি যেবে শক্তৰত জনাইলস্ত ।

এট বিবৰণৰ পৰা স্পান্তকৈ দেখা যায়, যে চিক্নযাত্ৰা বুলি এখন সক্ষ সংগ্ৰি নাট লিখা হৈছিল। ভাত সূত্ৰধাৰ অভিল, সূত্ৰধাৰৰ বচন আছিল, আন আন ভাওৰায়া সকলৰ বচন আছিল, আৰু কিছুমান কণা গীততে স্তুমাই দিয়া বুলি লিখিছে আথাৎ যিখিনি কথা ভাওৰীয়াৰ বচনৰ দাৰা প্ৰকাশ নেপালে, সেইখিনি গীতৰ দাৰা श्रकाल कबाइहिल। (यरमरेक कविनी इबन माउँड त्त्रप्रतिधिवाली कृष्डिण नगवन भना छानका लूबरेल याञ्च বিবৰণ কোনো ভাওৰায়াৰ বচনত দিব নোৱাৰি, অথচ সূবধাৰৰ বচনত দিয়াটোও ভাল নেদেখি, গতিকে সেই থিনি কথা গীততে দিয়া হৈছে। এই চিক্ষাতা নাট লুপ্ত হোৱাৰ কাৰণ, অনুমান হয় ইয়াক অভিনয় কৰিবলৈ আচল। ইয়াক অভিনয় কৰিবলৈ গুৰুজনে নিজে সাত বৈক্তৰ পট বা চিন আঁকিছিল। সেইদৰে সদাই চিন জাকি এই নাটকৰ অভিনয় কৰা সম্ভৱ নাছিল, গতিকে ভাৰ অভিনয় নোছোৱাত পুথিৰ সৰহ নকল কৰা নহল আফ লাহে লাহে লুপ্ত পালে। এই প্রথম অভিনয়

পাতনি

সমক্ষে আৰু এটা কথা মন কৰিব লগীয়া এই, যে চিহুয়াতা ভাওনাত চিন আঁকি সেই চিনৰ গতে ভাওৰীয়া সকলে ভাওনা কৰিছিল। গুৰুজনে নিজে এখন বৈকুঠৰ বিষ্ণুৰ ভাও লৈছিল, সৰ্বক্ষয় আত্তিয়ে মুখত মুখা পিঞ্চি গকড়ৰ ভাও লৈছিল অৰু ৰঘুপতি ধোবাৰ পুতেক চিদাই লক্ষাৰ ভাও লয়। আন আন ভকত সকলেও সেইদৰে ত্ৰকা, হৰ, পাৰিষদ আদিৰ ভাওলৈ বৈকুণ্ঠৰ চিনৰ ওচৰত অনন্ত শধ্যা পাতি বেচি বহিছিল। কিন্তু এইদৰে চিন আঁকি মাক কোনো নাটকৰ ভাওনা কৰা ধ্বনা নাধায়। ইয়াৰ কাৰণ কেৱল ভেনে কৰিবলৈ আচল। সকলো সময়তে, সকলো ঠাইতে তেনে চিত্ৰকৰ, খনিকৰ পোৱা নাযায়, গতিকে চিন জাঁক। অসম্ভব হয়, সেই গুণেই চিন ভাওনা কথাৰ নিয়ম নচলিল। আজিকালিৰ নিচিমা বজাৰৰ মামুহে ধনলৈ চিন আকি দিয়া পোৱাহলে কিজানি আমাৰ সেই কালৰ ভাওনাঘৰো আজিকালিৰ থিয়েটৰৰ ফ্টেব্ৰ হৈ উঠিল হেতেন।

মগপুৰুষ শক্ষৰদেৱৰ আৰু তেওঁক অসুকৰণ কৰি লিখা নাটকবিলাকৰ বিষয় আলোচনা কৰোতে এটা কথা সদাই মনত ৰাখিবলগীয়া এই যে নাটকবিলাকৰ প্ৰধান বা একমাত্ৰ উদ্দেশ্য আছিল ধৰ্মমত বিলাক সৰ্ববসাধাৰণক বুজাই দিয়া। এই মূল উদ্দেশ্যটো লক্ষ্য ৰাখি নাটক বচনা কৰাত নাটকবিলাকৰ আন কোনো গুণৰ হীন-

ডেড়িলৈ মন কৰা নাছিল কেৱল কথা যাতে লৰা, তিকতা, সক, ডাঙৰ, শিক্ষিত অশিক্ষিত সকলোৱে বুজিব পাবে তালৈহে চকু ৰখা হৈছিল। আৰু এইটো স্পান্টকৈ দেখাগৈছে, সেই উদ্দেশ্য সম্পূৰ্মকপে সফল হৈছিল। সেইগুণেই এই নাটকবিলাকৰ ভাওনা আজিলৈকে অসমীয়াৰ হাড় মগজুত শোমাই আছে।

মহাপুক্ষ শক্ষৰদেৱে সংস্কৃত নাটকৰ আহিৰে, সংস্কৃত নাটকৰ নিয়ম অনুসাৰেই নাটবোৰ ৰচনা কৰিছে। কিন্তু তেওঁৰ উদ্দেশ্য সফল কৰিবলৈ অলপ লৰচৰ কৰিব লগা হৈছে। নাটকবিলাকক অক বোলা হৈছে, যেনে পাৰিজাতহৰণ নাট সমক্ষে চৰিত পুথিত আছে:—

পাৰিজাত হেন নাম অক মহামনুপাম কৰিলা শক্ষৰ ভাত পাছে। ৰচিলন্ত অক যেবে লোকৰ আনন্দ তেবে।

আমাৰ মাপুহে দেইগুণেই এই নাটক বিলাকক অকীয়ানাট বোলে। অন্ধ সংস্কৃত নাটকৰ এটা শ্ৰেণী। সংস্কৃত নাটক দ্ব শ্ৰেণীত ভাগ কৰা হৈছে যেনে, নাটক, প্ৰহসন, প্ৰকৰণ, ভাগ, অন্ধ বা উৎস্প্তিকাক, উহামৃগ ইত্যাদি। এই অন্ধ শ্ৰেণীৰ নাটকৰ লক্ষণ সমকে সংস্কৃত নাট্যশাস্ত্ৰ মতে লিখা বিশ্বনাগৰ সাহিত্যদৰ্পণ গ্ৰন্থৰ ইংৰাজী ভাতনিত এইদৰে আছে, "Anka or Utsritikanka is a piece in a single act, ordinary men being its heros. The pathetic is the permanant flavour in it, abounding as it does in lamentation of women of self-disparagment. The plot should be a well known story expanded by poet's imagination. It has two juncture, the Mukha (opening) and Nirvahana (conclusion) with their subdivision and also the ten subdivisions of Lasya (gentle dance).

অক্স শ্রেণীৰ নাটকৰ এই সূত্র আমাৰ নাটকত সম্পূর্ণকপে নাখাটে। নাটক খনত মাত্র এটা অক্ষ থাকিব লাগে, এই নিযমটোত বাদে আন লক্ষণবোৰ একেবাৰে বেলেগ। বিশেষকৈ এটা কথাত সংস্কৃত নাটকৰ লগত সামাৰ নাটক একেবাৰে নিমিলে, সেয়ে হৈছে সূত্ৰধাৰ।

সকলো শ্রেণীৰ সংস্কৃত নাটকতে সূত্রধাৰ আছে।
সূত্রধার: বুলি নাটকর সূত্রনা করে। কোনো নাটকত
নটীর আগত, কোনো নাটকত বিদ্ধকর আগত, কি নাটক
কেনে দরে অভিনয় করা হব, তাকে কৈ সূত্রধার গুছি যায়।
পূরণি সংস্কৃত নাটকত হেনো এজন স্থাপক বোলাও
আছিল। নান্দী গোৱার পাচত, সূত্রধারে নাটকর সূচ্না
করি দিলে, স্থাপকে নাটকর অভিনয় আরম্ভ করায়।
কিন্তু পাচর নাটকর অভিনয়ত সূত্রধারেই স্থাপকর কার্যিটোও

কৰাৰ প্ৰথা হল, গতিকে স্থাপক ওলোৱা প্ৰথা লুপ্ত পালে। আমাৰ নাটকভো নান্দী গোৱা হয়। সংস্কৃত নাট্যশাস্ত্ৰত নান্দী কেইশাৰী হব লাগে, কেনেবিলাক কথা ভাত পাকিব লাগে, এইবোৰ ধৰিদিছে। কিন্তু আমাৰ নাটকত তেনে কোনো বন্ধা নিয়ম মনা দেখা নেযায়। তরখ্যে সদাই মান্দাত সংস্কৃত শ্লোক দুটা বা তিনটা থাকে আৰু অসমায়াত এডোখৰ ভটিমা থকা দেখা যায়। এই নান্দাও আমাৰ নাটকৰ অভিনয়ত সূত্ৰধাৰেই গায় আৰু শেহত ঠিক সংস্কৃত নাটকৰ নিচিনা "নান্দাণ্ডে স্বধাৰঃ" বুলি নাটকৰ সূচনা কৰে। আমাৰ সূত্ৰাৰে সদাই সন্ধাক সম্বোধন কৰি, সন্ধাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দি অভিনয় আৰম্ভ কৰে। সংস্কৃত নাটকত অভিনয় আৰম্ভ কৰি দি সূত্ৰধাৰ ভাওনা ঘৰৰ পৰা ওলাই যায়, কিন্তু জামাৰ নাটকৰ সূত্ৰধাৰ ভাওন। ঘৰত সহতেই থাকে আৰু তেও এটাইবিলাক ভাওৰায়াক সময়মতে এজন এজনকৈ উলিয়াই সানে, কোনে কেভিয়া কি কব লাগে ইক্সিড দিয়ে। অভিনয় বুক্তিবলৈ যিখিনি কথা ভাওৰীয়া সকলৰ বচনত দিব নোৱাৰি ভাক সূত্ৰধাৰে নিজে কৈ অভিনয় বুজিব পৰা কৰি ।দয়ে। আজিকালি থিয়েটাৰ ঘৰতো ছপা প্ৰগ্ৰেম এখন হাতত নহলে অভিনয় বুজিবলৈ টান হয়। সেইদৰে পোন্ধৰ ষোল্ল শতিকাত তেনে ছপা প্ৰগ্ৰেম দৰ্শকৰ হাতত নথকাত অভিনয় বুজিবলৈ টান আছিল। এই দোষটো সংস্কৃত

নাটকত সম্পূৰ্থকপেট আছিল। পেইগুণে সংস্কৃত নাটকৰ অভিনয় কেইজনমান পণ্ডিত ব্ৰাক্ষণ কাক ক্ষত্ৰীয়ইহে চাইছিল। সৰ্বব সাধাৰণে সেই অভিনয়বোৰৰ একো ভূ নেপাইছিল আৰু নেচাইছিল। প্ৰফেচাৰ কিথ আদি পণ্ডিত সকলৰ মতে সংস্কৃত নাটকৰ অভিনয় বহুত ঠাইত भूजिक छानरेल पियारे नरेशिंहल। गणितक मःऋड नाष्ट्रिक অভিনয় সর্বসাধাৰণে বুজিব পৰা কৰাৰ চেন্টা হোৱাই নাছিল। কিন্তু আমাৰ মহাপুক্ষ শক্ষৰদেৱৰ উদ্দেশ্য আছিল মহং। তেওঁ সকলোকে জ্যানৰ পোহৰ দিব খুদিছিল, তেওঁ অসমৰ দুখা, প্ৰখা, ডাছৰ, সক, উচ্চ-কুলায়া, নাহকুলায়া সকলোৰে মানত ভৱাৰৰ বশ্বি জ্লাব খুজিছিল। তেওঁ নাটক কেইজন্মান পণ্ডিত্ৰ নিমিত্তে লিখা নাছিল, তেওঁৰ নাটকৰ অভিনয় যাতে সকলোৱে অতি সহজে বুজিব পাৰে দেয়ে তেওঁৰ লক্ষ্য আছিল, গতিকে তেওঁ মাটকৰ অভিনয় বুজাই দিবলৈ সূত্ধাৰ জন ভাওনা ঘৰত সভঁতে ৰাখিছিল। তেনে কৰাত দৰ্শকে ভাওনাৰ এটাই বিলাক ভাওৰায়াক চিনি পাইছিল আক সকলো কথা বুজি পাইছিল। গতিকে মামুহে ভাওনা চাই ৰস পাইছিল। এইদৰে এই নাটকবিলাকৰ ভাওনাই দৰ্শক আকৰণ কৰাত আমাৰ দেশত অসংখ্য নাটক লিখা হৈছে আৰু আমাৰ নাট্য সাহিত্যই ভাৰতৰ ভাষা বিলাকৰ সাহিত্যৰ মাজত উচ্চ আসন লাভ কৰিছে।

' পাত্রনি

ওপৰত উনুকিৱা হৈছে যে পণ্ডিত শ্ৰীযুত কৃপানাথ ভাগরতীদেরে কয় মহাপুক্ষ গুৰুরে এই ছখন নাটক ৰচনা কৰাৰ আগেয়ে আৰু নাটক বচনা কৰিছিল, কিন্তু দেই নাটকবোৰ লুপ্ত হৈছে। আমি অমুমান কৰে। त्महे नाउकत्वाब ठिक मश्कुड नाउक्ब निधिना<u>र</u>ेक लिथा হৈছিল অৰ্থাৎ সূত্ৰধাৰ নাটকৰ সূত্ৰা কৰি দি গুছি গৈছিল। भाव का एक एक एक कि विकास मार्थिक का उना का नार्क মুবুজে আৰু সৰহকৈ দৰ্শক আক্ষণ কৰিব নোৱাৰে, গতিকে ভাৰনা যাতে ভালকৈ বুজে তেনে কোনো উপায় কৰি নাটক ৰ6না কৰিব লগা হল। সেই দেখি এই নতুন নাটক-বিলাকত সূত্ৰধাৰক ভাওনা ঘৰত সততে ৰখাই কথা বুজাই দিয়া কৰি দিলে। ভেনে কৰাত দেখা গল, ভাওনা সকলোৱে বুজিব পৰা হল আৰু সকলো ভোণীৰ দৰ্শককে আকৰ্ষণ কৰিলে। এই নতুন নাটকবোৰৰ ভাওনা যেতিয়া इमान मरनाशाहो इरले धनित्व व्यागन नाउँक विवाकन অভিনয় নকৰা হল, গতিকে পুথিৰ নকল নকৰাত লাহে লাহে লুপ্ত হল। নাইবা গুৰুজনে যেতিয়া দেখিলে, তেওঁৰ ন চুন নাটকবোৰৰ ভাওনাহে সকলোৱে বুজা হল, স্থাক অভিনয় মনোগ্রাহী হল, ভেতিয়া তেওঁ নিজেই আগেয়ে লিখা নাটক বিলাক অকামিলা বুলি নষ্ট কৰিলে। কিন্তু আমাৰ এই অমুমান শ্রীযুত ভাগৱতীদেৱে মানিব নোখোজে। গতিকে আমি ইয়াক ৰাইজৰ বিচাৰলৈ আগবঢ়ালো।

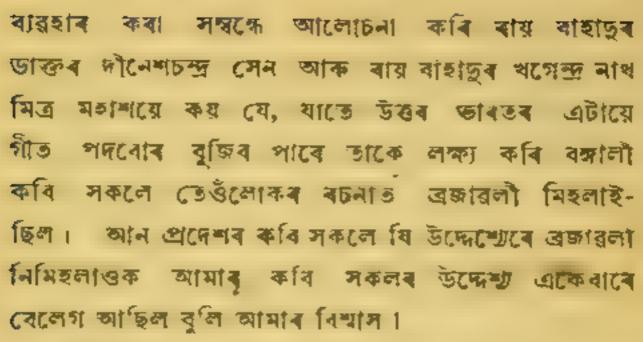
পাতনি

সংস্কৃত নাটকত সদাই এজন বিদূষক থাকে কিন্তু আমাৰ কোনো নাটকত বিদূষক নাই, এই কথাতো সংস্কৃত নাটকৰ লগত আমাৰ নাটকৰ অমিল। যদিও আমাৰ নাটকৰ মাজত তেনে কোনো ধেমেলীয়া ভাওৰীয়া দিয়া খোৱা নাই, কিন্তু অভিনয় কৰাত সদাই আমাৰ ভাওনাত নাটুৱা, বছৱা আদি ওলোৱাৰ প্ৰথা আছে। নটুৱা বছৱা নাটকৰ অল নহলেও দৰ্শকৰ মানত ৰং লগাবলৈ আক ভাওনাৰ ভাওৰায়৷ সকলক মাজে মাজে জিৰণি দিবলৈ অভিনয়ত সদাই থাকে।

ধনপ্তয়ৰ দশকণ শাস্ত্ৰ, সংস্কৃত নাটকৰ অভিনয় কৰোতে কেইটামান কথা দেখুৱা দোধনীয় বুলি লিখিছে, যেনে খোৱা, পিন্ধাউবা, যুদ্ধ ইত্যাদি। কিন্তু আমাৰ নাট্যকাৰ সকলে সেইবোৰ মানি চলা দেখা নেযায়। যেনে পত্নাপ্রদাদ আৰু চোৰধৰা নাটকত গোসাঁয়ে লর্মু খোৱা দেখুৱা হয়, বহুত নাটকৰ অভিনয়ত যুদ্ধও দেখুৱা হয়।

এই নাটক বিলাকৰ ভাষা বিশেষকৈ মন কৰিব লগীয়া। ধোল শতিকাৰ ভাষাৰ লগত অৱশ্যে আমাৰ বৰ্ত্তমান ভাষাৰ কিছু অমিল থাকিবই, কিন্তু এই নাটক বিলাকৰ ভাষাৰ লগত আমাৰ বৰ্ত্তমান ভাষাৰ লগত আমাৰ বৰ্ত্তমান ভাষাৰ অমিল বৰ বেচি। ইয়াৰ কাৰণ নাটক বিলাকত, দেই সময়ৰ আমাৰ ভাষাৰ লগত, ভাৰতবৰ্ষত ব্ৰজাৱলী বুলি যি এটা ক্ষিত্ত ভাষা আছে, ভাকে

বহুল পৰিমাণে মিহলোৱা হৈছে। এজাৱনী অৰ্থাৎ ব্ৰজ-ধামৰ কথিত ভাষা ; পোন্ধৰ, খোল্ল শতিকাৰ উত্তৰ ভাৰতৰ বৈষ্ণৱ কবি প্ৰায় এটাই বিলাকৰেই ৰচনতি অলপ অচৰণ ব্ৰহ্নাৱলা মিহলি আছে। হিন্দুস্থানৰ বিভাপতি, বন্দেশৰ চণ্ডাদাস আদিৰ ৰচনাত ইয়াক বহুত পোৱা যায়। এওঁ-বিলাকৰ পাচৰ বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ ৰচনাতো ইয়াৰ প্ৰভাৱ অভি কম নহয়। গভিকে আমাৰ দেশৰ বৈফাল কৰি সকলেও ইয়াক আদৰ কৰা একো আচৰিত কথা নহয়। কিন্ধু ব্ৰজাৱলী ব্যৱহাৰ কৰাত আন দেশৰ কবি সকলৰ লগত আমাৰ দেশৰ কবি সকলৰ এটা ডাঙৰ প্ৰভেদ আছে। আন দেশৰ বৈষ্ণৱ কবি সকলে তেওঁ বিলাকৰ সকলো ৰকম গীত পদতে অজাৱলা মিহলাইছিল কিন্তু আমাৰ কবি সকলে তেনে কৰা নাছিল তেখেত-সকলে নাটকবিলাকত বাজে তেখেতদকলৰ আৰু কোনো ৰকম ৰচনাত ব্ৰজাৱনা বাৱহাৰ কৰা দেখা নেযায়। বৰগীভবিলাকত আছে সচা, কিন্তু স্বহভাগ সৰগীতেই নাটকৰ পৰা নিয়া, গাতকে সিও নাটকৰ অস। আন কোনো কাব্য, কোষ, ঘোষা, পদ আদিত ব্ৰজাৱলীৰ গোকো নাই। মহাপুক্ষ গুকুৱেই প্রথমে নাটকত ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰে, অথচ তেওঁৰ কাৰ্ত্তনত তাৰ ছাঁও নাই। তেনেহলে বিশেষকৈ নাটকবিলাকত ইয়াক বারহাৰ কৰাৰ কাৰণ কি ? বঙ্গদেশৰ বৈশ্বৰ কবি সকলে ব্ৰজাৱলী

আমি আগেয়ে কৈছো যে আমাৰ নাটক বিলাকত বাজে আন কতো এজারলা পোরা নাযায় আৰু আমাৰ নাটকবোৰ সংস্কৃত নাটকৰ আহিৰে লিখা। সংস্কৃত নাটকৰ ভাষা সমন্ধে ধনপ্ৰয়ৰ "দশৰূপত" কৈছে যে নাটকত উচ্চতৰপৰ মানুহৰ মুখত সংস্কৃত, আৰু সাধাৰণতে তলৰ ভোণীৰ মানুহৰ মুখত দৌৰদেনা আৰু মাগধা প্ৰাকৃত দিয়া হয়। গতিকে সংস্কৃত নাটকত সৌৰসেনা আৰু মাগধা ভাষা চলিয়েই আছিল। মহাপুক্ষ শক্ষবদেৱে যেতিয়া নাটক ৰচনা কৰিলে সেই নটেকতো দেশীয় অৰ্থাৎ অস্মীয়া ভাষাৰ লগত দেই দৌৰদেনা বা মাগধা ভাষা ভাকি ছিকি মিহলোৱা একো অচৰিত কথা নহয়। কিয়নো তেতিয়া কোনো দেশীয় ভাষাত নাটকৰ আদৰ্শ নাছিলেই। মহা-পুক্ষে নাটকত ব্ৰজাৱলা মিহলোৱাৰ বিতায় কাৰণ, নাটকৰ অভিনয়লৈ দৰ্শকৰ ভক্তি আৰু শ্ৰদ্ধা বঢ়োৱা। নাটকৰ উদ্দেশ্য ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা আৰু সেইগুণে এটাইবিলাক নাটক ধর্ম সমন্ধীয়। সেই নাটকৰ অভিনয়ত দেৱ দেৱা সকল ওলাই সাধাৰণ মামুহে কোৱা মাতেৰে কথা কলে সর্ববসাধাৰণৰ সেই সকললৈ ভক্তি আৰু শ্রন্ধা কমি যাব পাবে, গতিকে সাধাৰণে নোকোৱা ভাষা ভেওঁবিলাকৰ মুখত দিব লাগে। সংস্কৃত অৱশ্যে ঠিক হল হেতেন, কিন্তু সংস্কৃত দিলে ইফালে দর্শকে সুবুজা হয় আৰু নাটকৰ উদ্দেশ্য বিফল হয়। পতিকে এনে এটা মাত দিব লগা হল, যি সকলোৱে সহজে বুজে অথচ সাধাৰণৰ মাত নহয়। ব্ৰজাৱনীৰেই এই ভূয়োটা উদ্দেশ্য সিদ্ধি হল। বিশেষ ব্ৰজাৱলী পৱিত্ৰ ব্ৰজধানৰ ভাষা, গভিকে বৈষ্ণৱৰ পকে ইয়ো দেৱভাষাৰ ভূলা। ভাষাটিও শুনিবলৈ মিঠা। যদিও আমাৰ দেশত এই ভাষকৈ ব্ৰজাৱলী বোলে, প্ৰকৃততে এই ভাষা প্ৰজধাম অৰ্থাৎ মথুৰা বুনদাবন অঞ্চলৰ ভাষা নচয় হিন্দুৱানত পশ্চিম হিন্দি আক পূৰ্বৰ হিন্দি বুলি চুৰ্কম ভাষা কোৱা হয়। কনৌজ, মগুৰা আদিত পশ্চিম হিন্দি চলে, ভাযোগাৰ প্ৰৰে পৰা মিখিলা অৰ্থাৎ বিহাৰলৈকে পূৰ্ববহিন্দি কোৱা হয়। আমি পত্তিত এীযুত অন্বিকাচৰণ বাজপাই মহোদয়ৰ লগত আলোচনা কৰি বুকিব পাৰিলো আমাৰ নাটকবিলাকত যি হিন্দি মিহলি আছে সি পূৰ্বন-হিন্দিহে পশ্চিম-হিন্দি নহয়। গতিকে এই ভাষাক

ব্ৰছাৱলা সুবুলি মৈথিলাহে বুলিব পাৰি। যদিও আমাৰ

পাতনি

নাটক বিলাকত ব্ৰজাৱলা মিহলোৱা হৈছে, শব্দ পাত্ৰিত আৰু আন আন বিষয়তে। অসমীয়া ব্যাক্ষণ মানি চলিছে, গতিকে ই আমাৰ নিভাজ অসমীয়া।

মহাপুক্ষ শক্ষৰদেৱে নাটক বচনা কৰাৰ পাচত, তেওঁৰ আহি লৈ আমাৰ দেখত বত্ত নাটক ৰচনা হৈছে ৷ শক্ষৰ-দেৱৰ জাৱন কালতে জগংগুৰু মাধৱদেৱে দ্ধিমখন নাট ৰচনা কৰে আৰু সেই নটেৰ অভিনয়ত গুক্ষজনে নিজে নকৰ ভাও লোৱা বুলি চৰিতপুথিত আছে। আনেক সক্ত ত্ৰে এটা নিয়ম হৈ পৰিছিল যে নতুনকৈ সক্ৰাধিকাৰ এজনা হলেই তেওঁ এখন নাটক বচনা কৰে। গভিকে আমাৰ দেশৰ সভাই সত্ৰই বতাত ভাল ভাল নটি ৰচনা হৈ পৰি আছে। আমি কনাত অকল দিহিং সলুতেই স্লাধিকাৰ সকলে ৰচনা কৰা নাটক এই কেইখন,— ভাতকভৰপ্ৰন দেৱৰ শাক্তিশে**ল** ১৭০১ চনত লিখা, ভাকৈবলা-নন্দনদেৱৰ ১৭৪৭ চনৰ পৰা ১৭৮২ চনৰ ভিভৰত লিখা, ক॰সবধ, ৰামজন্ম, পুতনাবধ, ধেমুকান্ত্ৰ বধ, মৃত্তিকা ভক্ষণ, প্ৰেম ভূষণদেৱৰ গোপীহৰণ, আৰু বল্লভচন্দ্ৰদেৱৰ স্থামস্ত-এই দৰে আন আন সত্ৰতো অনেক স্থানৰ স্থানৰ নাট পৰি আছে। এই এটাই বিলাক নাটক গোটাই প্রকাশ কৰিলে যোল শতিকাৰে পৰা আমাৰ পুণাভূমি অসমত নটা সাহিত্যৰ কেনেকৈ ক্ৰেমবিকাশ হৈছিল দেখা যাব। উত্তৰ ভাৰত্ব আৰু কোনো দেশীয় ভাষাত ইমানবোৰ

এনে ওখতৰপৰ নাটক নাই। এইবিলাক উলিয়াই দিলে আমাৰ দেশৰ আৰু সাহিত্যৰ গৌৰৱ বাঢিব। আশাকৰো আমাৰ উঠি অহা শিক্ষিত ডেকা সকলে এই বিলাকলৈ চকু কৰিব।

ক্ত্ৰিণীহৰণ নাট্ড পূৰ্ব্ৰাণ, বিৰহ, মিলন আৰু মিলন ভক্তৰ আশক। এই এটাইকেইটা বনৰ সমাবেশ। মায়ক नाशिक। पृथारना शुक्तवांग सम्मन्देक काँका हिर्छ। क किनीय निवध्य अवस्थाय नर्मना नक्ष्माम्य देवश्यत कवि-भक्तव बाधाविबद्ध वर्गमाङ्के कारमा छात् दान महसू। गिजन ह नायुक नायिकान जानमा शुन्सन्ति कृषि अलाहेरह । পাচত কলিণীৰ মিলন ভঙ্গৰ আশকা আক জীকুষ্টাৰ নিজৰ বাৰত্ব প্ৰার দেখুৱাই দিয়া আত্মাস, নাটকত ফুল্বকৈ থাপ থাইছে ৷ কলিনীৰ চৰিত্ৰ ডিক্ডাৰ চৰিত্ৰ ডাঙৰ छन देशवानीलका द्रक्षबरेक (मधुता देशह । यिक्सि শ্ৰীকুফালৈ বিবাহ দিয়া নহয়, আৰু শিশুপালক দৰা অনা रेट्ड तूलि कविवादय अनित्त, रहउँ रेथगाहीना नरेड নিজে ভাবি উপায় স্থিৰ কৰিলে আৰু বেদনিধিক মাতিবলৈ পঠিয়ালে। কিন্তু বন্ধালা কবিৰ ৰাধাবিৰহন, ৰাধা বাউলী, निक्रब ভাবিবলৈ একে। भ ल नाडे, नकला जुल कबिए, স্থীসকলেহে উপদেশ দি চলাইছে। শেষত ব্ৰেচৰি ব্ৰ উদাৰতা গুণো করিণাৰ গাত ভালকৈ দেখুৱা হৈছে। যি করায়ে শিশুপালক দবা অনাত করিবীয়ে আত্মহত্যা কৰিবলৈ ওলাইছিল, সেই কলাক একুনাই বধ কৰে বুলা কলিনীয়ে একুন্ধাৰ আগত আচুলৈ চকুবলো টুকি, আঁচল পাতি, কলাৰ প্ৰাণ ভিক্ষা মাগিছে। নায়ক, নায়িকা, কল্মী, বেদনিধি, ৰজাভীলক সকলোৰে গাত দেশীয় চাব দিবলৈ চেন্টা কৰা হৈছে অৰ্থাৎ অসমীয়া চৰিত্ৰ কৰি ভূলিবলৈ যত্ৰৰ ক্ৰটী হোৱা নাই। শেহত আৰক্ষত পভা শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিয়াখনো এখন সম্পূৰ্ণ অসমীয়া বিয়া।

ক্সিণীহৰণ নাটৰ গীত কেইটা অস্মীয়৷ সাহিত্যৰ অপুপম বস্তু। ভাষাৰ লালিতা, উপমাৰ মিল, ভাবৰ সামগ্রন্থ, সকলো বিষয়ভেই ই অভি ওখখাপৰ। বেদনিধি অহাত তেওঁৰ কপালৰ ৰেঘা, পিন্ধা নিকা কাপোৰ আদি বৰ্ণোৱা স্থুন্দৰ হাহিউঠা গীত; আকে শ্ৰীকৃষ্ণৰ লগত ৰজা সকলৰ যুদ্ধৰ সময়ৰ গীভভ, ঠিক ৰণৰ বাজনাৰ নিচিন। বাজিযোৱা ভাষা, বিৰহৰ সময়ৰ গীড়ত কৰুণ ৰসৰ মিছি ভাষা: সেই অনুৰূপে উপমা আৰু তাল মান। আমাৰ বিখাস অসমত এই গীতবিলাকৰ ৰাগ ৰাগিনী ঠিককৈ গোৱা নহয়। ৰাগ তাল দুয়োটা নিভাক্ত সংস্কৃত অৰ্থাৎ হিন্দু সঙ্গাঁত লাপ্তৰ। এই ৰাগ ৰাগিনীবিলাক হিন্দুস্থানত ঠিককৈ গোৱা হয়। সেই গায়ক সকলৰ মুখে এই ৰাগ ৰাগিনীবোৰ শিকিলেহে এই গীতবোৰ ঠিককৈ গোৱা হব পাৰে। এই বিষয়েও আমি আমাৰ দেশৰ সঙ্গীতজ্ঞ ডেকা मकलरेल वर्षीयात्वा ।

পাডনি

আমাৰ এই পাতনিখন যুগুত কৰাত আৰু পুথিৰ মকল মিলোৱাত দিহিং সত্ৰৰ পৰম পূজনীয় সকজনা গোদীই আতা পূক্ৰ, সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ পণ্ডিত শ্ৰীষুত কৃপানাথ ভাগৱতী দেউ আৰু আমাৰ সাহিতাৰখী শ্ৰীষুত লক্ষীনাথ বেজকল্পৱা ডাঙৰীয়াৰ পৰা অশেষ সহায় আৰু উপদেশ পোৱা হৈছে, তেৰা সকলৰ সহায় মোপোৱাহলে আমাৰ পক্ষে স্বৃৰ বিদেশত থাকি এই পুথি সম্পাদন কৰিবলৈ গাত লোৱাই সন্তৱ নহল হেতেন। এই খিনিতে তেৰা সকললৈ আমাৰ কৃত্তত্ততাৰে ভক্তি আৰু শ্ৰান্ধাৰ আঁজনী আগ বঢ়ালো।

পুথিৰ শেষত এখন টিপনী দিয়া হৈছে, ভাত কিছুমান ব্ৰজাৱলী শব্দৰ অৰ্থ দিয়াহল। যদি কোনোৱে ভাত ভূল দেখে অনুগ্ৰহ কৰি আমাক জনালে বাধিত হম আৰু শীত্ৰে শুধৰাবলৈ যতু কৰা হব।

চিনেট-হাউচ কলিকতা ইউনিভাগিটি কলিকতা ১০-৮-৩২

শ্ৰীকৃষিকানাথ বৰা।

0

ভাওৰীয়া সকলৰ নাম সূত্ৰধাৰ আৰু সন্ধী

मूनिरा

ভীশ্বক—কুণ্ডিণৰ ৰজা। কন্মী—ভীশ্বক ৰজাৰ কোৱ'ৰ আৰু কন্মিণীৰ ককায়েক।

শিশুপাল—6ে দিৰাজ্যৰ ৰকা।

শিশুপাল—থাৰকাৰ যাদৱ।

বেদনিখি— কৃণ্ডিণৰ পুৰোহিত বামৃণ কলিণীৰ মিত্ৰ।

দাকক— শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰখৰ সাৰ্থি।

উদ্ধৱ— শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভক্ত আৰু লগৰীযা।

হৰিদাস—ঘাৰকাৰ মগনীয়া ভাট।

শ্ৰুৰভি—কুণ্ডিণৰ মগনীয়া ভাট।

বুলা, নাৰদ, ধাৰি, ৰজাসকল, জ্যাতীসকল, বিয়া
চাৰলৈ অহা লোক সকল।

ভিৰোভা।

করিণী—ছামক ৰজাৰ কন্যা।
শ্বীপ্রভা—ভামক ৰজাৰ পাট্যাদৈ।
মদন মঞ্জবী আৰু লীলার তী—করিণীৰ স্থী।
দৈরকী, আয়তীসকল, করিণীৰ দাসীবোৰ।

0

ৰুক্তিনী হৰণ নাউ।

শ্লোক।

যৎপাদপকজৰজঃ শিৰ্মা সুৰেশাঃ
শাবাদয়ো দিবিষদোহতিমুদোঘহস্তি।
যৎকীস্তনাৎ কলিমলং মনুজাস্থ্যজন্তি।
কৃষ্ণতা ততা চৰণং শ্ৰণং ব্ৰহ্মামঃ।

চৈদ্যাদান্ন পতীন্ বিজিত্য তৰ্সা যেনাহতা কক্ষিণী, যেনাজৌ বিনিজিত্য ভূৰ্জ্জয়ৰিপৃঃ কন্ধাবিৰূপীকৃতঃ। বৈদ্ তীং বিধিবদিবাহমকৰোদ্ যো থাৰবভাাং মুদা, তক্তৈ শ্ৰীপৰ্মাত্মনে ভগৱতে কৃষ্ণায় কুৰ্মো নমঃ॥

গীত—ৰাগ সুহাই মান একভালি।

করিণী হৰণ নাট

যাহে শ্বাশ্ব। কক দেৱা।
সোহি " মোহি " গতি দেৱ দেৱা॥
বিপূ নৃপদ্ৰ যোহি " জিনি।
হৰল হৰ্ষে ককমিণী ॥
কৰ্ল বিবিধ বিলাদা।
কহতু শক্ষৰ হৰিদাদা॥

নাকাতে সূত্রধাব:—অলমতি বিস্তবেণ। প্রথমং
মাধরো মাধরে হাচচার্যা নহা নাবায়ণং সভাসদান্ সম্বোধাহ

(সূত্রধাব সকাসহ)

সূত—ভো ভো: সভাসদা: সাধু শৃণুধ্বং শ্রহ্মাধুনা। করিবীভ্ৰণং নাম নাটকং মৃক্তিসাধকম্॥

ভটিমা।

জয় জয় যদের দের।
আদি অস্ত নপারস্ত কের।
যাকেবি চৰণ সৰোকহ ব্রকা
শক্ষৰ কক' নিভ্য সের॥ ১
যোহি ভয়ো অরভাব।
হৰলি ভূমিকু ভাব।
ধয়লি নৰসিংহ মুক্তি দাকণ
হিৰণ্যক হাদয় বিদাব। ২

ক্লিণী হৰণ নাঠ

নিৰমিয়ে সয়ল ° সংসাৰ। কৰত বিবিধ বিহাৰ। 9

যো ব্রহ্মাণ্ড ভাগু ভেদল,

পদ নথ পৰ্শ প্ৰহাৰ ॥ ৩

কলি মল মোচন চিত্ৰ। যাহেৰি ২২ পৰম চৰিত্ৰ।

পদ্পক্ষজ ৰজ প্ৰশ্নি গলী

ফুৰনৰ কৰয় প্ৰিক্ত ৮ ৪

অহ, বক, ধেতুক মাৰি। কংশ, কেশী অন্তকাৰী।

মধু, মূৰ, নৰক নিবাৰণ, বাৰণ কুহলয় জীৱন হাৰা॥ ৫

ইক্স দৰপ কৰু চূৰ।
ব্ৰহ্মজন ভয় ভেলি দূৰ।
বাস বিশাস হাস পৰিবস্তন ১২
গোপী মনোৰথ পূৰ । ৬

মদিয়ে বিষধৰ কালি।

যমুনা হ্ৰদ নিকালি ।

কুবুজা কাম মনোৰথ পূৰণ

বৰদ বৰদ বনমালী ॥ ৭

8

क्तिनी हरन नांग्रे

ধাকেৰি এ গুণ নাম।
জগজন পূৰণ কাম।
পাপী পাপ পৰাভৱ ভঞ্জে ।
ধা মুহে লেহি ৷ অবিৰাম ॥ ৮

সোহি কৃষ্ণক নাটক। পাপ মূল উতপাতক।

শুন সাধুজন খাকেৰি ইচ্ছা যাইতে বৈকুঠ বাটক॥ ৯

> কুফা চৰিত্ৰ অভি দাৰ। কৃকমিণী হৰণ বিহাৰ।

তাহে শুনিতে ভণিতে পারত পাণ পয়োনিধিং পার ॥ ১০

> ভো ভো সাধু সভাসদ। আৱে মৰণ মহা আপদ।

জানহ কৃষ্ণ চৰিত্ৰ মৃহ্যু তাৰেক কাৰক মুকভি সম্পদ । ১১

> ধৰ্মক ৰাজা নাম। জানি নকৰ বিৰাম।

কৃষ্ণ কিছৰ শঙ্কৰ কৃষ্ট ভাকি বোলছ ৰাম ৰাম ৷ ১২

ক্লিণী হৰণ নাট

ভো ভো সভাসদ। সাধুকন যে কগতক পৰম গুৰু
নাৰায়ণ, যাহেৰি অংশ অৱতৰি বাৰস্বাৰ ভূমিক ভাৰ হৰয়,
সোহি ভগৱন্ত শ্ৰীকৃষ্ণ সাক্ষাতে আপুনি অৱতৰি ওহি ।
সভামধ্যে কলিণী হৰণ বিহাৰ নৃত্য পৰম কৌতৃকে কৰব,
ভাহে সাৱধানে দেখহ শুনহ। প্ৰথমে উল্লৱ সহিত
শ্ৰীকৃষ্ণক প্ৰবেশ, তদনন্তৰ স্থীসৱ সহিতে ককমিণীৰ
প্ৰবেশ। ইতি জ্ঞাছা সৱে সাৱধানে থাক। (পুন:
সূত্ৰধাৰ: আকাশে কৰ্ণংদহা সন্থাক বেলে) হে সন্থা কি
ৰাছা শুনিয়ে।

সঙ্গী বোল—স্থি দেৱ তুন্দুভি বাজত। সূত্র – আহে দেৱ তুন্দুভি বাজত, আঃ মে প্ৰমেশ্ৰ শীক্ষা মিলল মিলল।

শ্লোক

প্রবেশমকৰে! কুষ্ণঃ স্বকাস্তা কমেকোটিজিৎ। জগতাং জনকো ধাতা সোদ্ধবঃ সাধুবান্ধবঃ॥

আহে সভাসদ! যাকৰ কথা কহইছি ' সোহি শ্রীকৃষ্ণ উদ্ধান সহিত আরম্ভ এ আরম্ভ। (ইতি সঙ্গী নিজ্ঞান্তঃ)

> গীত—ৰাগ সিন্ধুৰা—একভালি মান আৰু জগত গুৰু কয়ো প্ৰবেশ। জিনিয়ে কাম কোটি নটবৰ ১ বৈশ।

ক্রিণী হৰণ নাট

পদ—শামল ভন্থ পীত অস্বকং লাসাং ।

বদন ইন্দুক্চি ই ঈ্ষত হাসা ॥

নয়ন প্ৰজ্ঞ, ভূজ লাস্বিত জান্ম ।

কঠ কৌস্তুত নৱ শোভিত জান্ম ॥

ভাৰ মুকুট মণি কুগুল ডোলে ।

চৰণ প্ৰজ্ঞ মণি সঞ্জীৰ ই ৰোলেই ।

শশ্ধৰ কেটি কান্মি প্ৰকাশা ।

শক্ষৰ কত গৃহি কেশাৱ দাসা ।

সূক -ও হি প্রকাৰে জীক্ষা প্রবেশ কয়কহোই সভাত এক পাশ হুয়া ৰহল। ভদন্তব ককমিণীক প্রবেশ শুনহ। (সঙ্গী প্রবেশ) হে সঙ্গি, কি বাস্থ বাজয় ?

সঙ্গা বোল - অয়ে দের বাত্ত বাজত।

সূত্র — আ: সে গোসানী ককমিণী মিলল মিলল, অরে লোক দেখহ।

শ্ৰোক—কলিণী কাৰয়ামাস প্ৰবেশং স্থিসংযুক্তা।
মোহয়ন্ হৰ্য়ন্ চাক কপলাৱণ্যকান্তিভিঃ॥

স্থি সব সহিত সে ক্কমিণী থৈচে প্ৰবেশ কয়ল, **
তা দেখহ শুনহ, নিৰস্তৰে হ'ৰবোল হ'ৰবোল।

কক্ৰিণী হৰণ নাট

গীত ৰাগ স্থাই—মান একভালি

আৱত ককমিণী কয় পয়সাৰং।

সধী সৱ সজে ৰঙ্গে কৰত বিহাৰ ॥

পদ—ঈবত হসিত মুখ চান্দং উজোৰংই।

দশন মোতিমং বৈচাৰ বিহাৰ তালাৰ বিশাল কৰি মুকুট কুগুল গগু ডোলা।

কৰক প্তলী তণু নীল নিচোলাই ।

মাণিক কাঞ্ছিই বিহিত হেমহাৰ ।

চলাইতে চৰণ মঞ্জীৰ কৰু ৰোলা।

কপে ভুৱন ভুলে শকৰ বোলা।

(স্থী লীলাৱতী, স্থী মদনমঞ্জৰী সহিত ক্ষমিণীৰ প্ৰবেশ)

সূত্ৰ—আহে লোকাই সে গোসানা দেৱা ৰুক্মিণী ঐচনতত প্ৰবেশ কয়কহো নৃত্য কয় একপাশ হয়া ৰহল।

(ভিক্কৰ প্ৰবেশ)

হে সমাজিক লোক তদন্তৰ প্ৰস্তুত কথা শুনহ, সুৰ্ভি মামে এক ভিক্ষুক ভাট কুণ্ডিণ নগৰিহন্তে ধাৰকাপুৰ প্ৰবেশ কয়কহো কৃষ্ণক ভেট পাৱল। ভাহে দেখিয়ে শ্ৰীকৃষ্ণ বাত" পুচত। কৃষ্ণ খোল।

कित्री इवन मार्डे

শ্রীকৃষ্ণ—(কথা) অয়ে ভিক্ক ভোহো কোথা *হস্তে* আৱলিত থিক ?

সূত্র—শ্লোক—কত্বং কম্মাদিহায়াতঃ পৃষ্টঃ কুকোন ভিক্কাঃ। প্রভ্যাহ কুতিনান্নাথ দান্দিদৃক্ৰিহাগতঃ। ভিক্ক বোল।

ভিক্ক—হামো স্থাভি নাম ভাট, কুণ্ডিণ হত্তে ভোহাক দৰশন নিমিত্তে হেথা আঁৱল থিক। আঃ ভোহাক অপৰূপ ৰূপ সম্পতিক মহিমা কি কহক, হে স্থামি কৃষ্ণ হামাৰ ৰাজ নিদানী ককমিণী বব ভোহাৰ গৃহিণী হয় তেবে ভৱ গৃহবাস সফল হয়। সে ক্লিণীক ৰূপগুণ কিছে। কহৰ, তা ভন্ই।

ভটিমা ।

পৰি পুনু ভাট চপয় ° কহ বাণী।
কৃষ্ণক আগু ৰূপ গুণ বঋনি।
জয় বহু নন্দন দেৱক দেৱ।
ভোহাৰি চবণে কৰছ বহু সেৱ॥
ভোহি মহিমাক কহত নাহি অন্ত।
পূৰল প্ৰম কাৰিতি দিগন্ত॥

ক্রিণী হৰণ নাট

à

তোহো সম পুৰুষ কভিছ' নাহি পাই। 😎ন মহ°° বচনেক বোলোহোঁ গোসাই 🗈 হামাক কুণ্ডিশ নগৰী অসুপাম। আছে কন্মা এক ককমিণী নাম। **छोशक बाह्य मन्मिनो वन दाला।** বাঢ়য় জিনি নব চান্দক কালা॥ কি কহব ৰমণীক ৰূপ পৰচুৰ। বয়নক পেখি চান্দ ভেলি দূৰ । নয়নক পেখি পায় বৰ লাজ। कर्मल आल्ला कमन कन गांक । बन्दुली यशिक अध्य कक कास्ति। ওতিমণ্ট মোডিম দশনক পাস্তি॥ সুৰলিও ভুক্ত যুগ ৰঙন মোলান। উক্ত কৰিকৰ কটি ডমৰুক ঠান 🛭 নৱ পল্লৱ কচি পদ যুগ শোহে^{ছ ।}। পেখিতে * * জ্বৰ নৰ মুনি মন মোহে ঃ বাণী অমিয়া ৰসগুণে নোহে হীন। ৰাজ কুমাৰীক বয়স নবীন 🛭 কত্তু যতনে বিধি কয় নিৰ্মাণ। সে কন্তা হয় ভোহাৰি সমান # কহলো স্বৰূপ অৱ বচন বিচাৰি। হোৱর গৃহিনী যব ককমিণী নাৰী।

কক্মিণী হৰণ নাট

তর গৃহ বাস সফল হয় নাথ।
কহল ভাট উপৰ ভুলি হাত।
কৃষ্ণ কিক্কৰ এহি শক্ষৰ বোল।
কৃষ্ণ কিক্কৰ এহি শক্ষৰ বোল।

সূত্র তদন্তৰ কলিগীক লগ গুণ শুনিয়েকহো শ্রীকৃষ্ণ হেঠমথে কয় নিখাস ফোকাৰল, ঘন ঘন কলিগীক মাত্র ধান কয় ৰহল। কৃষ্ণ উদ্ধানক বোলল।

কৃষ্ণ—হে স্থি ওছে। ভল্ল ভট, উনিকৰ • • মন পূৰিয়ে বহুত প্ৰসাদ দেহ।

সূত্র—ভদনন্তৰ কৃষ্ণক আদেশে উদ্ধরে বহু ধন ভাটক দেলহ। কৃষ্ণক পৰসাদ পায়া চিৰপ্তার চিৰপ্তার গোসাঞি বুলি স্বভি সম্যোধে দেশে গেল।

শ্লোক—শ্রস্থা ভিক্রুমুখাৎ ক্ষেগ্র ক্রিণা। ৰূপমন্তুর্।
ভামের সভতং ধ্যায়ন্ ভক্ষে ব্যাকুলমানসঃ।

ভিক্সক মুখে করিবাৰ ৰূপ গুণ শুনিয়ে জীকৃষ্ণ আন চিন্তা সর ছোড়িয়ে ৰাত্রি দিৱসে করিবাক বৈচে ধ্যান কর ৰহল, তা দেখহ শুনহ, অয়ে লোক নিৰস্তাৰে হৰি বোল হৰি বোল।

ক্ৰিণী হৰণ নাট

গীভ—ৰাগ ধন খ্ৰী—একভালি

প্ৰিয়াকেৰি কাহিনী শুনিয়ে মুৰাৰি। বিৰহে দহন চিত্ৰ আকুল কিঞ্চিত

মানস মদন বিগাৰি * * #

পদ—জগত নিবাস খাস ঘন ফোকাৰে

চিস্তিতে ককমিণী নাৰা।

কমন উপায়ে পাই পুনু পৰশন

স্বশন ৰাজ কুমাৰী ॥

গুণিতে কামিনা যামিনা যাই

भग्रत भिन्त[ा] नाहि वादा।

দিৱস ৰজনা হৰি ৰহল ধিয়াই

कृष्ध किक्रब बम भाउ ॥

সূব-ওহি প্রকাৰে কৃষ্ণ প্রিয়াক বিবহানলে আকুল ত্যা হা কলিণী হা কলিণী মাত্ৰ বাত ফোকাৰিকছে। ৰুদ্মিণীময় মাত্ৰ দেখিয়ে সৰ্বথা ৰহল। কৃষ্ণক তুখ কি কহব। অয়ে লোক ভদনন্তৰ ক্সিণীক বৃতাত্ত শুনহ। ঘাৰকা হত্তে হৰিদাস নাম এক ভিকুক ভাট কুণ্ডিণ গিয়া ৰাজ নন্দিনী কলিগীক দৰশন ভেল, তাহে দেখিয়ে বাত পুচল। (ক শ্রিণী বোল)

ক্রিণী—অয়ে ডিকুক ভুহ কে, কোথা হত্তে আবলি থিক ?

সূত্ৰ—শ্লোক—

কো ভবানিহ সম্প্ৰাপ্ত: পৃষ্টো ভিক্ৰভাষত। দাৰকানগৰাৎ প্ৰাপ্ত: প্ৰাৰ্থকোহহং নৃপাত্মকে॥ ভিক্ৰক বোল।

ভিক্ষ — (কথা) হামো ঘাৰিকা নিবাসী হৰিদাস নাম ভিক্ষক ভাট, হামাৰ স্থানিবস ভোহাক দৰশন ভোলো। আ: ভোহাক অপৰূপ ৰূপ সম্পত্তিক মহিমা কি কহব। হামাৰ বাৰিকানাথ শ্ৰীকৃষ্ণ যেবে ভোহাক স্বামী হয়, ভেষে এ ৰূপ যৌৱন সফল হয়, হা হা, হে ৰাজ নন্দিনী সে শ্ৰীকৃষ্ণক ৰূপ গুণ কিছু কহোঁ, ভা শুনহ।

ভটিমা।

ভান ভান ককমিণী মাই।

হৰি ভাণ কহন নবাই।

মুখ ইন্দু কোটি প্ৰকাশ।

দশন মোচিম মন্দ হাস।

নয়ন পক্ষ নৱ পাঙা।

কৰ তল উত্পল ৰাভাণা।

মদনক ধন্ম ভাৱ ভক্ষ।

ভুজ মুগ বলিত শ ভুজক্ষ।

বহল বক্ষ সিংহ বক্ষ।

ত্ৰিবলিণা বলিত কটি কক্ষ।

কৰিবী হৰণ নাট

উক কৰিকৰ অৱ ভাস। মৃতু পদ পঞ্চ বিকাশ॥ নখচয় চান্দক পাস্তি: পদতল আৰকত 😁 ভাশ্তি 🕕 ধারক । এক অকুশ শোহে। পোথয়ে ত্রিভূবন মোহে । অভিনৱ ভৰুণ মূৰুতি। কি কহৰ ৰূপক বিভূতি 🛭 গতি গভাৰ মুগৰাজ। কৌটি মদন হৈৰি লাজ ॥ তুহোঁ নৱ ভৰুণী প্ৰধান। সোহৰি নৱীন যুৱান^{ে ।} তুহো এক বয়স সমান। কয়লি বিধি নিৰ্মাণ # ভূবন নিৰোপম ৰূপ। শুন ধনি ত বচন স্বৰূপ । যব তর পতি সোই হোই। সফল জনম তেবে তোই^{* ।} ॥ কহল ভিক্ক সৱ জানি। কৃষ্ণ কিন্ধৰ কহ বানী। তেজু সামাজিক কাম। ডাকি বোলছ ৰাম ৰাম॥

১৭ কল্মিণী হৰণ নাট

সূত্ৰ—তদনন্তৰ ভিক্ক মুখে কৃষ্ণক ৰূপ শুণ শুনিয়ে ক্লিণীক মনে প্ৰম আনন্দ মিলল। অতি হবিষে স্থাক সম্বোধি কোলল। (ক্লিণী বোল)

কবিংণী—হে স্থিমদন্মঞ্জৰী ওহি ভল্ল ভাট, উনিকৰ মন প্ৰিয়ে বহুবিধ প্ৰসাদ দেহ।

সূত্র—দেরীক আদেশ ভ্নিকহো মদনমপ্তরী বস্তুত্র
বজত বতন স্বর্গ আনি ভাটক দেলহ, চিবঞ্জীর চিবঞ্জীর
মাই বোলি উৎসুকে ভিক্ক ভাট নিজদেশে গেল।
ভদনস্তব করিণী ভিক্ক মুখে কথা শুনিএ মোহিত হুয়া
শ্রীকৃষ্ণক সামী ভারে ববল। কৃষ্ণ গ্রাহণ কদয়ে ধবল।
কৃষ্ণক চবণ চিশ্বি মাত্র স্বর্গা বহল। আন চিন্তা সর
ভোড়ল।

শ্লোক—কুফাতা ৰূপলাৱণ্য শ্ৰৱণেন বিমোহিতা।
দুখ্যো ভচ্চৰণাস্তোজঃ ভক্তনীয়ং সভাং সভা

সে ৰাজকুমাৰী ককমিণী কৃষ্ণক দাপ লাৱণ্য শুনিয়ে মোহিত জ্য়া থৈচে কৃষ্ণ চৰণ চিশুল, হে লোক তা দেখহ শুনহ, নিৰস্তৰে হৰি বোল হৰি বোল

গীত—ৰাগ আশোৱাৰি—ধৌতিমান।

কৈচন কেশৱ দৰশন হোই। হৰি বিনে বিফল জনম সর মোই**॥

ক্ৰিপ্ৰী হৰণ নাট 🔧

পদ—বসতি দিগন্তৰ নাথ হামাক।
ভেণ্ট ' কেমনে হোই স্বামী মুৰাক।
হামু কিন্ধৰী হৰি নাথ হামাৰ।
কহ শকৰ কস্থিণীক ব্যৱহাৰ॥

সূত্র—হে লোক দেখো, দেখো, করিণী ঐচন কৃষ্ণ চৰণ চিন্তিয়ে ৰহল। ভদনন্তৰ করিণীক পিভা বৃদ্ধ ৰাজা ভিত্মক পাত্র মন্ত্রী জ্ঞাভীসরক আনিকহো, যে বোলল ভা শুনহ। (ভাত্মকৰ জ্ঞাভাগৰ সহিত প্রবেশ।) ভীত্মক বোল।

ভীত্মক—আহে পার এপ্তা ভ্রাতা সর, হামাৰ চুহিত।
করিণী বিবাহক যোগা ভেল। কল্যাক সদৃশ বৰ কোন
থানে থিক । সরহি বিম্বিশ । কয় বোল। হামো
জানি এক দৈরকা নদ্দন বিনে কল্যাক সমান বৰ নাহি।
যব সরহি ভল্ল দেখহ তব সহস্তে কুঞ্চক কল্যা দান কৰোঁ।

জ্ঞাতী সর—(কথা)—ধন্ত ধন্ত ৰাজা, আঃ তোগক উত্তম মতি থিক। অপেকানাহি কৰক, পৰম পুক্ষ শ্ৰীকৃষ্ণক কন্তাদান কৰহ। পুক্ষ উদ্ধাৰ হৌক।

(শশী প্ৰভাৰ প্ৰবেশ)

সূত্ৰ—দে ৰাজমহাদৈ শশীপ্ৰভা, তেহো স্বামীক বোলল। শশীপ্ৰভাবোল। मान कथर।

শ্ৰীপ্ৰতা---(কথা) পৰম পুৰুষ শ্ৰীকৃষ্ণক কথা শুনিয়ে হামাৰো ওহি সম্মত, সে যত্নক্ষনক আনিয়ে সন্থৰে কলা

সূত্র—শ্রীকৃষ্ণক বিবাহ দিতে সরহি নিশ্চয় কয়ল। খ্যোক—শ্রুহা সধীমুখাৎ সাক্ষারাস্তামানন্দিতা সতী। ক্সিণী ক্রীড্য়ামাস স্মৃতা হবিপদং হৃদি॥

সমস্ত বৃত্তান্ত শুনিকহে। লালারতী স্থা করিণীত কলল। লালারতীবোল।

লালারতা — (কথা) সখি ভোহকে মনোৰণ সিদ্ধি ভেল, প্রাকৃষ্ণত বিবাহ দিতে নিশ্চয় কয়ল। স্বৰূপ আনল।

সূত্ৰ—ভাছে শুনি কৰিবী আনকে থৈচে নাচয়ে লাগল, অয়ে লোক ভা দেখহ শুনহ নিৰস্তৰে হবিবোল হৰিবোল।

গীত—ৰাম শ্ৰীগান্ধাৰ—যৌতি পৰিতাল।

স্থি স্থানি ভুমেৰি।

নাচে যৈচন স্থী সঙ্গে ৰঙ্গে গৌৰা॥

পদ—প্ৰম পুক্ষ পীউ॰॰ ভেলি মুবাক।

জনম সাফল স্থি অৱত্॰॰ হামাক॥

নাহি মোহি স্ম সৌভাগিনী শুন সই।

ক্জিণীক ৰক্ষ কৃষ্ণ কিছৰ কৃহই॥॥

ক্সিণী হৰণ নাট

কক্মিণী—(কথা) আঃ ঈশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণক স্বামী পাবল। স্বি হামাক সম সৌভাগিনা কোন থিক।

সূত্র—ওহি বুলি কলিপী প্রম উৎস্থকে মনে নাচায়ে বহল থিক।

শ্লোক—ততো ৰুলী সভাং গছা গইয়িছাথ মাধ্রম্। গৰ্বেণ থবিবাকোণ কন্সাং দাতুং ভাষাৰয়ৎ ॥

ভাত করা নাম মন্দমতি, সে পাপী প্রম দর্শকর বোলল। করী বোল।

করী—(কথা) আঃ হামার ভগিনী করিণীক কাহাক শকতি ক্লক বিবাহ দেৱব। সে যাদর অনাচার, গোবধ, ব্রী বধ, মাতুল বধ, কত পাপ কয়ল থিক সে হামার সম্বন্ধক যোগ্য হয় নাহি। অয়ে বৃদ্ধরাজ! তুহো কিছো বৃদ্ধে নাহি, যে মহারাজ শিশুপাল, সে ক্লিণীক যোগ্য বর হয়, নিষ্টে ভাহেক বিবাহ দেৱব। হামো অঞ্চিকার কয় বোলল।

সূত্ৰ—তনিকৰ বোল বাধয়ে নাহি পাৰি। ভাষক বোল।

ভীপ্ৰক—্ৰয়ে পুড়া! বিবাহ নিমিত্ত শিশুপালক সৰ্ব আনহ।

১৬্ ক্রিণী হৰণ নাট

় সূত্ৰ—কলী তাহে শুনিয়ে কৌতৃকে ত্ত পাঞ্চিক্হোঁ শিশুপাল প্ৰমুখ্যে ৰাজা সৱক অনাত্ৰল, তা দেখহ শুনহ।

শ্লোক—নিশম্য কল্মিণ্যুদ্ধাহং শিশুপালাদয়ো নৃপাঃ। গৃহীত্বা সশবং চাপমাৰ্য্যো কৃত্তিনং প্ৰতি ॥

ক্রিণাক বিবাহ কর্যে লাগি ৰাজ্যসর সহিতে থৈচে শিশুপাল সার্ল তা দেবহ শুন্থ নিৰ্ম্ভৰে হবিবোল।

গীত—ৰাগ কানৰা—পৰিভাল।

আৱে ৰাজসিংহ শিশুপাল।
হাতে তাৰ ধনু বাৰ বিশাল।
পদ—কৰে আড়ম্বৰ বাজনা বাজে।
চলে সক্তে সাজি ৰাজ সমাজে।
শিৰে কিৰিটী কুণ্ডল প্ৰকাশ।
কৃত্তু শুক্তৰ কৃষ্ণকু দাস।

সূত্ৰ—সে ৰাজাসৱক ভীমতে সম্মান কয়কটো বাসা হৰ দিয়া ৰাখল।

তদস্থৰ কল্লিণীক স্থা মদনমপ্ৰৰী এসৱ ৰুতান্ত জানি-কহোঁ অভি সম্বৰে কলিণীক স্মীপ গৈয়াকছো জনাৱল। মদনমপ্ৰৰী বোল।

কবিলী হৰণ নাট

মদনমঞ্চনী—(কথা) আহে প্রাণ সখি, বিষম
বিপাক হ মিলল, তা শুনহ, ভোহাৰি জেন্ঠ ভাঙা করী
কুমাৰ, সে পাপী ভেহাক শ্রীকৃষ্ণত বিবাহ দিতে নিষেধল।
ভোহাৰ নিমিত্ত শিশুপাল নৃপতিক বৰ অনারল। ইহা
নিষ্টে জানি হামো জানারল। সমি যা যোগা তা কৰহ।
হা হা প্রাণ স্থি সে কৃষ্ণক স্থামা ব্যক্তিত ভেলি। হা হা
বিধিক বিভূম্বন কি ভেল।

সূত্র—লোক—

নিশম্য বিপ্রিয় বালা ভাতা ভূমে পপাত স।। কৰোদ হৃদয়ে খ্যায়ঞ্ শ্রীকৃষ্ণচৰণং চিৰম্

তদন্তৰ পৰম বিপ্ৰিয় • বাণী শুনিতে ৰাজননিদনীক মাথে যৈচে কলস ভাগল। শ্ৰীকৃষ্ণক নৈৰাশা শুনিত দিশ দশ অন্ধিয়াৰি • দেখিয়ে সৃচ্ছিত হুয়া ভৎকালে পৰল, যৈচে কদলিক বাতে • উপাৰল • । শ্ৰীকৃষ্ণক বিৰহতাপে ক্ৰিণীক যৈচে অৱস্থা মিলল, তাহে দেখহ শুনহ নিবস্তৰে ছবিবোল হবিবোল।

> নীত—বাগ গোৰী—যোতিমান ইবি বিনে ৰমণী দেখও অন্ধিয়াৰি। ৰহইনা দেহা বিৰহ কক নাৰী ■

পদ—সন ঘন মৃক্চি প্রয় বর নারী।
ফোকার্য খাস নয়ন জুবে বারি॥
কুফাক চরণ চিন্তিয়ে চিত লাই * '।
ঘন যতুনাথ জম্পয় পুসু মাজি।
হরিক নিরাশে হ্রাস জেলি দেহা।
শক্ষর কহ বমণীক মর নেহা * '।

সূত্র—তদনন্ত্র কৃষ্ণক বিৰহ তাপে তাপিত ত্যা করিনী ঘন ঘন কৃষ্ণ কথা কম্পই, দিশ দশ অধিয়াৰি দেখিয়ে মুচ্ছিত ত্যা প্রল। তা দেখিও স্থী মদনমন্ত্রী, স্থী লালারতা হাহাকার কয় আতি সত্তরে বাজ খেলি ধ্বল, শিবে জল সিঞ্চল, অংকোনে বিঞ্চিক্তো আখাদে বোলল। স্থী বোল।

মদনমপ্তৰী লালাৱ চা—(কথা) হে প্ৰাণ দখি, সে পাপী শিশুপাল ভোহাক নাহি পাৱে, কি নিমিত আকুল ভেলি, সে ভকত বান্ধৱ মাধৱ ভোহাক অৱশ্যে ৰক্ষা কৰব, ইহা জানি প্ৰাণ সধি স্বস্থ হৱ স্বস্থ হৱ।

সূত্ৰ—শ্লোক—লপস্থী কৃষ্ণ স্বয়েতি হৰেবিবৰহকাতৰ৷। কৰোদ চুহিতা ৰাজ্ঞঃ সধীজিঃ সহিতা সজী॥

ভদশুৰ ৰাজ নন্দিনা চেতন লভিয়ে হা কৃষ্ণ হা কৃষ্ণ বুলি দাৰ্ঘ নিশাস কোকাৰিয়ে কন্ত্ৰীক গাভি দেই। কন্ত্ৰিণী বোল।

BPV 19: 5

ৰুক্মিণী ছৰণ নাট

ক্সিণী—(কথা) হে পাপী সোদৰ! তোহো সাভ শত্ৰুতো অধিক ভেলি। প্ৰাণ কৃষ্ণ সহিত কৈচে * হামাক বঞ্জিত কয়লি। তোহো জনমি কি নিমিত্ত নাহি মৰণ।

সূত্র—ওহি বুলি কক্সিণী সধী দোহে। সহিত খৈচে কৃষ্ণক বিলাপ করল তা শুনহ।

গীত—ৰাগ গান্ধাৰ—থৌতিমান।

হবি হবি হামাৰ কৰম কিনো ভেলি।
প্রাণ পীউ আশ কৈচন দূৰ গোলি।
পদ—পাশী সোদৰ তোহো নাহি ভেলি আশ।
হলভি বলভ কৃষ্ণ কয়লি নৈৰাল।
জগ জন ভাৰণ চৰণ যাহাক।
বঞ্চল কৈচন কৃষ্ণ বল্লভ হামাক।
কৃষ্ণ চৰণ চিৰ যোহি কয়ো কাম।
দূৰ গোল সেহি মোহি বিহিং তভল বাম।
নাহি নাহি ধৰৰ হবি বিনে প্রাণ।
বিকলাং ক্রিণী কৃষ্ণ কিক্ষৰ ভাগ।

সূত্র — ঐচন বিলাপ কয় ৰাজ কুমাৰী মুচ্ছিত গুয়া পৰল। স্থীসত্তে বোধ দিতে স্বস্থ হয়া, আকোৰে আধি মুধ মুচিকহোঁ, নিখাস ফোকাৰি বোলয়ে লাগল। ক্রিনী বোল।

557294

ক্রিনিনা - (কথা) — এতে পাপী শিশুপাল, তোহো হামাক বিবাহ করিছে আরল। হা হা থৈচে সিংহক ভার্য্যাক শ্র্যাল অভিলাধ ক্য়পিক। হা হা কৃষ্ণ বিশে হাম যব প্রাণ বংগব তব হামাৰ জারন ধিক ধিক। হে প্রাণ স্বামা কৃষ্ণ। ভোহো ইসব ব্রাস্ত নাহি জানহ ভোহাক স্মাণ কাহেক পঠান্তো।

দূর—ওহি বুলি বালা হেঠমাথকয় চিন্তিতে এক মিত্র রাজণক মনে পারল, সোৎসাহে সধীক বোলল। ক্লিনী বোল।

ক্ষিণা — (কথা) — হে সখি লীলারতা ভোষে।
সহথে যার। হামাক মহামিত্র বেদনিধিক আন গিয়া।
(লালারতী তৎকালে চললি)।

সূত্র—শুনি লীলারতী তৎকালে চললি। কুমাবীক কথা প্রাহ্মণক জনারল।

শ্লোক—নিশম্য বৰিতং প্ৰাগান্থাক্যং দেব্যা বিজোত্তমঃ।
নামা বেদনিধিঃ খ্যাতো কৰিব্যাঃ প্ৰিয়কুতদা ॥

ৰাজন্দিনীক বাণী শুনিকহে। বেদনিধি আৱল, তা দেখহ শুনহ নিৰমন্তৰে হৰি বোল হৰি বোল।

> গাঁভ—ৰাগ কানাড়া—পৰিতাক। আৱত বেদনিধি বিজৰাজ। সাধিয়ে ' থাজ কুমাৰীক কাজ।

কৰিবলী হৰণ নাট

পদ—ৰক্ষে তিলক কপোলক চানি।
ধৌত বাস কুশ শোভিত পাণি।
চান্দক কান্তি দশন প্ৰকাশ।
কহ শক্ষৰ ওহি কেশ্ব দাস।

সূত্র—তদন্তৰ সে ৰাজকুমাৰী হেঠমাথে ক্রন্দন কয় থিক। নয়নক নীৰ বহি যাই। তাহে দেখি ব্রাক্ষণ বোলল। বেদনিধি বোল।

বেদনিধি—(কথা)—হে মাই ৰাজনদিনী কি অপমান মিলল। কি নিমিত্ত ক্রেন্দান কয় থিক। হা হা হামাক শপত যব সত্ব কহ। হামু থাকিতে ভোহাক কি মনত্থ থিক। হে মাতা! ভাপ ছাড়হ।

সূত্র—শ্লোক—নিশমা ভয়চো ৰামা বিনিঃখন্ত পুনঃ পুনঃ। বিপ্রস্তা চৰণং মৃদ্ধা স্পৃষ্ট্যা শোকাকুলাত্রবীৎ॥

ভদস্তৰ কল্লিণী আক্ষোৰে আখি মুখ মুচি বিপ্ৰক কান্ম পাৰি প্ৰণাম কয়কছো বোলয়ে লাগল।

করিনী—(কথা)—হে গুৰো! হামু মৰি যাথে।।
হামাত কি বাত পুছহ। যে শ্রীকৃষ্ণ স্বামীত চিৰকাল
আশা কর ছিল হা হা তাহেক হামাৰ পাশী সোদৰে দূৰ
করল। হামক দিতে শিশুপাল নৃপতিক অনারল, সে
পাপীক দেখিতে জীৱ যাই। হে গুরুবাপ! কি

কহব। ভোহো যব ছৰিকা পুৰ গিয়া ঐকৃষ্ণনক আনিতে পাৰ, তবে হামাক প্ৰাণ দান দেৱ।

সূত্র—শ্লোক—নিশম্য তথচো বিপ্রো বিহস্তোবাচ করিণীম্। কুমাৰি কুক মা শোকং কা চিন্তা তে স্থিতে ময়ি।

তা শুনি বেদনিধি বিহসি বোলল। বেদনিধি বোল।
বেদনিধি—(কথা)—আঃ হে মাই ক্সিণি! কুষ্ণক
আনিতে কোন চিন্তা থিক। তপক মহিমায়ে আকাশক
চন্দ্ৰ আনি দিতে পাৰি, হামু বাৰকা এই চলল, যে বাত

সূর—তা শুনিয়ে কুমানা কিছো স্বন্ধ ত্য়া বোলল। ক্রিশা বোল।

কল্মিণী—(কথা)—হে গুৰো শ্রীকৃষ্ণ স্বামীক চৰণে
চামাৰ প্রথমে প্রণাম কছবি। তদন্তৰ হামাৰ ত্থ
নিবেদব, ভোহাৰি কিক্ষৰী কল্মিণী ঐচন বোলল। হে
স্থামী কৃষ্ণ! ভিক্ষুক মুখে ভোহাক ৰূপ গুণ শুনিয়ে
হামো কায়বাকামনে ভোহাক পতি ভাবে বৰ্যিছি।
তথিত শিশুপাল পাণী হামাক নিভে চাহে। জানি প্রাণনাথ
সন্তব আসি হামাক ৰক্ষা কৰহ। ভোহো ছাড়ি হামাৰ
গতি নাহি গতি নাহি।

ক্লিণী হৰণ নাট

গীত—ৰাগ অহিৰ—হোতিতাল।
কেশৱ এ হামাকেৰি ৰাখছ প্ৰাণ।
নিজ কিন্ধৰীক জীৱন দেছ দান।
পদ—তৱ পদ পক্ষ জীৱন জাগবাদ।
কয়লো কমলনয়ন চিৰ আশ।
বিপদ পয়োনিধি পৰলো মুৰাক।
দান বান্ধৱ দেহ উদ্ধাৰ হামাক।
পাপী শিশুপাল কাল ভেলি মেৰি।
তোহাৰি চৰণ শৰণ লেলো হৰি।
গতি গোবিন্দ বিনে নাহি নাহি আন।
ক্ৰিণ্ডী কঞ্চণা কুন্ত কিন্ধৰ ভাগ।

কৰিণী—(কথা) হে স্থানা কৃষ্ণ, শিশুপাল পাপী হন্তে নিজ দাসাক ৰক্ষা কৰি নিৱ আসিয়া। (বিপ্ৰক বোল) হে শুক্ত হামাক এক গাছি খেড় কৃষ্ণক আগু দিয়া কাতৰ কয় সন্ধৰে আনহ। যব বিলম্ব হয় কৃষ্ণত প্ৰোণ স্কৃপিয়ে হামু মৰব। আঃ বিস্তৰ কি কহব। এক পতিয়া লেখি দেএো, তাহেক নিয়া যাৱ। যব বিস্তৰ বিলম্ব হয়, হামু মৰব।

সূত্র—ওহি বুলি করিনী স্বাক্ষরে পত্র লেখি ব্রাক্ষণক হাতে দেল। বেদনিধি হাত পাতি লেল। ৰাজ কুমাৰীক প্রবোধ বুলিয়ে বিপ্র চলল। বেদনিধি বোল। বেদনিধি—(কথা) হে ৰাজনদিদনি। কিছু চিস্তা নাহি কৰবি। একৃতিলে কৃষ্ণক আনব। ভোহো সুখে ৰহ।

সূত্ৰ—ওহি বুলি বিপ্ৰ দাৰকা চলল। ডা দেখহ শুনহ নিৰস্তৰে হ'ব বোল হৰি বোল।

পয়াৰ—ৰাগ 🗐 — পৰিভাল।

কুমাৰীক আখাস বুলিয়ে বচন।

বিজ ছাৰকাক লাগে কৰিলা গমন।

পদ— ছাড়ল নগৰ গিৰি অৰণ্য অশেষ।
ভেল ঘাৰৱতী পুৰী বিপ্ৰ প্ৰবেশ।

মনোগৰ নগৰ সাগৰ মহ** থিক।

কৰ প্ৰকাশ হুৰ পুৰীক অধিক।

ভগত বিভূতি তথি ভেলি একুণান।

হবি পুৰী দেখল কনক নিৰ্মাণ।

বাৰী ঘাৰ পালক বোলয় পাই লাগ।

কুশুণক ছিল হামু কহ কুফা আগা।

কুফাত হামাৰ থিক গোপা প্ৰযোজন।

ৰাম ৰাম বোলত হৰিসে সৰ্বই জান।

সূত্ৰ—তদন্তৰ ধাৰপাল গৈয়া কৃষ্ণক প্ৰণাম কয়ে বোলল। ধাৰপাল বোল।

করিণী হৰণ নাট

ঘাৰপাল—(কথা) হে স্বামী কুত্তিণ হস্তে এক বিশিষ্ট বিপ্ৰ হামাৰ গাৰে ৰহয়ে থিক। কি আদেশ হয় নাথ !

সূত্র—ওহি শুনি ছীকৃষ্ণ তৎকালে উঠিকহোঁ গোৰৱে গৈয়া ত্রান্ধাক প্রণামি, আলক্ষি ধৰিয়ে অভান্তৰ প্ৰবেশ কৰাৱল। সহস্তে পার প্রালিয়ে প্রণামূত ভূঞারল। তদন্তৰ বিপ্রাস্থ্যবর্গ খাউত শুতল '। জীকৃষ্ণ নিজ হতে পার মর্দিয়ে শ্রম দূৰ কয়কহোঁ বাত পুছত।

শ্লোক—কুশলস্থাৰ বিপ্ৰেন্দ্ৰ কিমৰ্থমিছ চাগতঃ। প্ৰিত্ৰাকৃত্য চাম্মাকং স্বংপাদৰক্ষা। গৃহম্॥ কুষ্য বোল।

কৃষ্ণ—(কথা) হে গুৰু চোহো কুশলে আৱল।
চোহাৰি পদ ৰেণুৱে গৃহ সৱ পৱিত্ৰ ভেল। ভোহাৰি
ভাস্মক ৰাজা কুশল থিক ? স্বধর্মে কি প্রাঞ্জা পালয় ?
হামুকোন প্রয়োজন সাধো ভা আজা কৰহ?

সূত্র—শ্লোক—

এবং সন্তাধিতো বিশ্বো নিশমা স্বভাধিতম্। প্রহসংস্তং স প্রত্যাহ মাধ্রং সাধুবাকরম্॥

ভাহে শুনি বেদনিধি বিহসি বোলল। বেদনিধি বোল। বেদনিধি—(কথা) হে স্বামী কৃষ্ণ তোহো জগতক
পৰম ঈশ্বৰ। তোহাক এ আধিয়ে দেখল। আঃ
আঙংপৰ হামাৰ কমন কুশল থিক। তোহো দৈবকা
পুত্ৰ নহি । ব্ৰহ্মা মহেশ দেৱিত চৰণ শ্ৰীনাৰায়ণ,
তোহো ভূমিক ভাৰ হৰণ নিমিত্ত অৱভাৰ ভেলি থিক।
আঃ তোহাক মহিমা কি কহব। হামো যদৰ্থে আৱল
তা শুনহ, হামাৰ বিদৰ্ভৰাজনন্দিনী কৃষ্ণিণী ভিক্ষুক
মুখে তোহাক কপগুণ শুনিয়ে মনে স্বামী ভাবে বৰল।
সে কন্সাক বিৱাহ কৰিতে পাপী শিশুপাল আৱল।
ভাহে দেখিয়ে সে ৰাজকুমাৰা দড়য়িছে। আঃ হামু
কি কহব। পতিয়া এক লেখি পঠাৱল থিক, তাহে

সূত্ৰ—প্ৰহি বুলি ক্ষিণীক পত্ৰ কুষ্ণক হাতে দেল। প্ৰক্ষা সাদৰে ধ'ৰয়ে মৃদ' ভালন। বিপ্ৰক বোল। কুষ্ণ বোল।

্ৰীকৃষ্ণ---(কথা) হে শুক তোহোঁ পাঠ কৰহ, হামো শুনিয়ে ৰহো।

সূত্র—বিপ্র পত্র লৈয়া পঢ়য়ে লাগল, শ্রীকৃষ্ণ এক চিত্তে শুনিয়ে থিক। অয়ে লোক তাহে দেখহ শুনহ, নিৰস্তাৰে হবি বোল হবি বোল।

বেদনিধি—(পত্ৰপাঠ) সন্তি শ্ৰীপৰমেশ্ৰ-সকল-স্থুৰাস্থুৰবন্দিতপাদপন্ম-প্ৰপন্নজনভাৰণ-নাৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীকৃষ্ণ-

কল্মিণা হৰণ নাট

চৰণস্বোক্ষেয়। ক্রিণ্যাঃ সহজ্ঞপ্যে-লিখনম্। শির্মিহ নিবেদনক্ষ।

হে সামি! ভিকুক মুখে তব গুণ ৰূপ শুনিয়ে কায়বাকামনে ভোহাক পতি ভাৱে বৰইছি। তথি পাপী শিশুপাল হামাক বিবাহ কৰিছে আৱল থিক। যৈছে সিংহক ভাগ নিতে শুগাল আসয় থিক। ভাহে দেখিয়ে ভয়ে দণ্ডে যুগ যাই। জানি হামু নিজ দাসাক সম্বৰে নেৱ আসিয়া, সামি।

যব বোল ভোহো অন্তেসপুৰে ৰহ, কোন প্ৰকাৰে ভেট পাৱৰ, ভথি 'উপায় কহোঁ। হে নাথ ভা শুনহ, বিধাহক পূৰ্বে দিশস ভৱানীক মঠ চলব। সে সময়ে হামাক হৰি নিয়ে যাৱ।

যব তোহোঁ হেলা কৰি হামকে নহি নেৱৰ হব ভোহাত বন্ধ দিয়ে হামো প্ৰাণ ছাড়ব। পাপী শিশুপালক ছায়া হামো কবহো পাৱে নাহি পৰশো। গুহি জানি নিজ দাসীক হে নাথ উদ্ধৰ উদ্ধৰ। তৱ চৰণ সৰোকহে কিংবছ লেখামিতি পত্ৰ মিদম্।

সূত্ৰ—শ্লোক—নিৰীক্ষা কৰুণং পত্ৰং পত্নাঃ প্ৰমপ্কষঃ। প্ৰেমাক্ষলোচনন্তত্বী য়ানন্ত্ৰমুখাবুজঃ।

ভদস্তৰ ক্লিণীক সককণ পত্ৰ দেখিয়ে শ্ৰীকৃষ্ণক হৃদয়ে তাপ উপজল। কমল নয়নক নীৰ জুৰয়ে লাগল। যৈচন বিলাপ কয়ল ভা দেখহ শুনহ নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি বোল।

গীত —ৰাগ গৌৰী—কপক তাল।

হৰি হৰি কিনাভেলি ৰাজ কুমাৰী।

কমল নয়ন পূৰি বাৰি ঝুৰয়ে॥

ঘন ঘন জোকাৰে মুৰাৰি।

পদ—কৰত কতমু তেৰি নাৰী নিকাক ° দ দোহি বিৰহ লাগি আগি।

ভুত্যৰ জীৱন বালা ছেড়েছ

হঞুতৰ তুয়া বধ ভাগী ॥ ১৯১২ কে

তেৰা দৰশন কৈচন হোই সুমৰিতে তণু মন তাৱে।

মিলল অধিকহো হৰিক আকুল কৃষ্ণ কিন্তৰ ৰস গাৱে॥

কৃষ্ণ—(কথা) হে বেদনিধি তোহোঁ কহিবাৰে পাত্ৰ।
যো দিৱস সে প্ৰিয়াক ৰূপ গুণ গুনল সেহস্তে কলিণীক
মাত্ৰ ধান কয় হামে। বয়ল থিক। সে প্ৰাণ প্ৰিয়াক
অৱস্থা কথা শুনিয়ে কৈচে ক্লিৱন ধৰোঁ। অয়ে দাকক
সন্ধৰে ৰথ আনহ। কুণ্ডিণক চলিকহো এইক্লণে যাঞো।
সে প্ৰিয়াক তৃথ শুনিয়ে প্ৰাণ বহুয়ে নাহি।

ক্লিণী হৰণ নাট

সূত্ৰ—শ্লোক—

অথ ৰথমধিকফ কেশৱেহিসো

সপদি চ সাৰ্থিনোদ্ধবেন যুক্তঃ।

কৰক তথসুৰীখনঃ প্ৰিয়ায়াঃ
প্ৰেমাকুলঃ কুণ্ডিনমোজসা যথৌ।

তা শুনি দাককে তৎকালে ৰথ যোগাৱল, পেখি ঐক্সি আকাণক হাতে ধৰিয়ে ৰথ উপৰে তুলি, হাতে শ্ৰ চাপ^{4 ছ} ধৰিকহো উদ্ধৱ সহিতে তথি চড়ল। দাকক মহা বেগে ৰথ খেলাৱল। ঐক্সি খৈচে চলল তা দেখহ শুনহ নিৰন্তৰে হৰি বোল হৰি বোল।

গীত—বাগ মাহৰ—পৰিতাল।

কুণ্ডিণক আৱত মোহন মুবাক।
কৌটি ইন্দু নিন্দি বদন বিৰাজে
কৰ সাৰক শৰ থাক।

পদ—শ্যাম মুক্তি পীত . অশ্বৰু অন্তুদ ভৰিত শ কড়িত শ যচ শোহে। ৰজন মুকুট মণি কুগুল দোলিত হাসি জগত জন মোহে। ভূজ যুগ কেয়্ৰ কহন অঙ্গলী
অঙ্গুৰী ৰতন বিকাশ।
মঞ্জীৰ ৰঞ্জিত চৰণ স্বোক্তহ
শক্ষৰ কহ হৰি দাস।

সূত্র—ওহি পৰকাৰে কৃষ্ণক ৰথ বায়ুবেগে চলে। ওথি আলোলা প্রাক্ষণে বেদনিধি ৰথ বেগে শ্রুণতি ভক্স হুয়া প্রল। হাতু পার সর থিব ভেল। পেট উফগুল। নাসাত নিশাস নাহি নিঃসৰে। থৈচে মুভক তথং অচেভন ভেল। তাহে পেথিয়ে শ্রীকৃষ্ণ হা হা বুলি শিৰে জল সিঞ্জিয়ে ফুকি খৃকি খাতু আনল। কৃষ্ণ বোল।

কৃষ্ণ—(কথা) হে বেদনিধি সন্থ হর, পশ্ হর।

শূক্র—কৃষ্ণক আশাস শুনিয়ে চেতন পাই বিপ্রা বোলল।

বেদনিধি—(কথা)—হে বাপু ভোহো কে ? তামু
কোন ? কি নিমিন্ত এখা আরল থিক ?

কৃষ্ণ বিহসি বোল—(কলা) হামু দাৰকাক কৃষ্ণ, ভোহো বেদনিধি, কুলিণী পঠাৱল ভলিমিত ভোহো হামু কুণ্ডিণ চলইছি।

সূত্র—তা শুনিয়ে বিপ্র বাহু মেলি কুফ্তক ধৰল। বিপ্র বোল।

বেদনিধি—(কথা) হা বাপ বঠল, বঠল হামুক্ষণে মৰি যাঞো ভোহাক নিমিত্ত পুকু উপজল।

.

ক্রিণী হৰণ নাট

সূত্র—ব্রাক্ষণ কম্পয় দেখি শ্রীকৃষ্ণ আশ্বাস বুলি সক্ষকয়ল।

শ্রোক—ততো বিশ্রং প্রতি প্রাহ গণ্ড সং সক্ষং গুৰো। মদাগমনমাখ্যাহি প্রিয়ায়াঃ প্রীতিবর্দ্ধনম্।

তদস্থ শ্ৰীকৃষ্ণ কৃষ্ণিণ সমীপ পাই বিপ্ৰক বোলল। কৃষ্ণ বোল।

কৃষ্ণ—(কথা) হে গুৰো, ভোহে। আগু হয়া চলহ। সে প্ৰাণ প্ৰিয়া নিৰাশ দেখিয়ে প্ৰাণ ছাড়ব। হামাৰ আগমন ক্লিণীত কহ গিয়া।

সূত্র বিপ্র শুনিয়ে ক্লফক আশীর্বাদ কয়কহে। আগু ভুয়া চলল। ইকণা বহোক কলিগাক বুড়ান্ত শুনহ।

শ্লোক—বিলন্ধং বীক্যা বিপ্ৰস্থা কলিবী ৰাজনন্দিনী। চিন্তাং ভ্ৰস্থামাসাহ্য কৰোদ স্থীসন্নিধৌ।

ভদস্তৰ বিপ্ৰক বিশ্বস্থ দেখিয়ে ক্ষিণীক মনে মহা চিন্তা মিলল। মদনমন্ত্ৰীক বোল।

ক্ষিণী—(কথা) হে সখি হামাৰ প্ৰম অনৰ্থ ভেল, আজু অধিবাস, কালি বিবাহক দিবস। সে বেদনিধি কৃষ্ণক আন্তো নাতি পাৰে লক্ষায়ে নারল। হা হা অৱ কৃষ্ণ সামীক আশা ভেদ ভেল।

সূত্র—ওহি বুলি কুমাৰী বৈচে ক্রনদন কয়ল তা দেশহ ভনহ।

গীত—গোৰাৰাগ—বিষমতাল।

মাই মাধৱ অৱ কয়ল মেৰি নৈৰাশা।
পত্ন নহাৰি ৰাজকুমাৰা,

ফোকাৰে ঘন নিখালা।
প্ৰম পুক্ষ কন্ম মোই।

মিলল মৰণ কৃষ্ণ চৰণ
দৰ্শন মাহি হোই॥

হামু অভাগী লাগি জানল
কাৱন নাথ নাৱে।

মৃক্তি পৰয় চেতন হৰয় ৰমণী শক্ষৰে গাৱে॥

সূত্র—ঐ চন ক্রন্দন কয় বালা মুক্চিত ভ্রা প্রল।
স্বী সব দেখিয়ে হা হা বুলি বান্ত মেলি ধ্রিক্ষো
প্রবাধ বোলদ। স্বাসর বেল।

. স্থীসর—(কথা) হে স্থি স্বস্থ হর, স্বস্থ হর। স্থে শ্রীকৃষ্ণ ভোহাক নিমিত্ত অৱস্থো আর্থ। বাকেরি নাম মাত্রে মহাপাপী স্ব সংসাধ নিস্তবে সে ভক্তক বান্ধর মাধর তেহোক নাহি ৰকা কৰব? প্রাণ স্থি, ওহি শকা ছাড়হ। হামাক সপত উঠহ উঠহ।

সূত্র—শ্লোক—

তত উপায় সা বালা বিনিঃখত পুনঃ পুনঃ। কৰোদ কৰণং বালা পুহা কৃষ্ণপদাসুজম্।

কুমাৰী চেত্ৰ কভিকন্ত নিখাস ফোকাৰি হাতে বদন চৰাই বৈঠল। সধী সম্ভক বোল। ক্লিণী বোল।

ক্রিণী—(কণা) হে মদনমঞ্জি, স্থি শীলারতি, সামান বিহি বন্ধ ভেল, বেদনিধি গৈয়াক্রো বাছনিশ্য নারল। প্রাণ কৃষ্ণক বাত কিছুরে নাহি পারল। হা হা ওহি জনমে সে স্থামীক চৰণ দৰ্শন তুল্লভি ভেল।

সূত্ৰ - ওহি বুলি পুশু যৈচে জ্ৰেন্দন কয়ল বালা, তাহে দেখহ শুনহ, নিৰম্ভৰে হৰিবোল হৰিবোল।

গীত —ৰাগ গোৰী—থোতিমান।
মাধৱ মেৰি বিচুৰিশ অব নাৱল।
কৰি বিবহানল চেতন গৰি।
নাৱল অবস্থ বাহুৰি ভিজ নন্দন
কহ কৈচন স্থি জীৱন ধৰি।

পদ—ওহি শিশুপাল কাল ভেল মেৰি।
হৈৰি হৰত চেতন তমু ক্ষীণ ॥
হামু অভাগিনী বিহি বক্ষিম হামাৰি।
প্ৰাণ পীউ কৈচন কয়লি বিহীন॥
কৰবি কমন উপায় পুন্মু মাই
ভাৱ বিবাহ ৰয়না মহ থিক।
চেবৰ আৱৰ হৰিকো নাহি চৰণ
কহ শক্ষৰ কুবে ৰমণী অধিক।

সূত্র— ঐচন বিলাপ কয় বালা হৰিক বিৰহে মৃকচিত

ল্যা প্ৰল। দেখি স্থী স্ব হা হা সুলি শিৰে, জল

সিঞ্চিয়েকহে। আকোৱালি তুলি বৈঠাই মধুৰ বাণ
বোলল। স্থি স্ত্ৰ বোল।

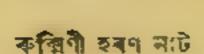
স্থি সর— (কথা) হে প্রাণ স্থি আজু দিবস নাহি

যাই। অত্যে তাপ কৈচন ক্রসি। সে কুপাময় মাধ্র
তোহাক মনোবণ নিশ্চয় পূৰ্ব। ত্রন্ত চিন্তা ছোড়হ।

সূত্র— তা ভান কুমানী হেঠ মাথে ৰহল থিক। সেঠি সময়ে ক্লিণীক বাম উক, কৰ, আখি ফন্দি গেল। তা দেখিয়ে সহবিষে বোলল। ক্লিণী বোল

ক্জিণী—(কথা) আহে স্থীসর, হামাৰ বাম অঙ্গ ফান্দে। কোন শুভ বাত কহে, ইহা নাহি জানি।

সূত্র-- ওহি বুলি কুমাৰী থিক।

শ্লোক—সাধয়িত্বা বিজঃ প্রাগাৎ প্রী ক্লাৎকুল্লবিলোচনঃ।

নাপাচচ্চৰণং ভক্ত ধৰণ্যাং হঠ্যেগভঃ।

ভদস্তৰ দেৱী দেখল অভি আনন্দে বেদনিধি হৰিষ েবগে আরল। মাটিত পার প্রয়ে নাহি। বিপ্রমুখ পেথি জানল, আঃ হামকে প্রাণ পীট একুফ আরল গাৱল। ভৰি পাঞ্চ মাত আনন্দে আগ বাঢ়ি গিয়া বিপ্ৰক প্রশাম কয়ল। বেদমিধি বোল।

বেদনিধি—(কথা) হে বাজনন্দিনি ভোহোঁ চিবঞ্চার চিৰপ্ৰার। আঃ তেহাক প্রয়োজন হামু সাধল। সে যত্তনন্দ্ৰ ভোহাক নিমিত্ত অল পান স্ব ছোডল, নিশি নিদ্ৰা কৰভ নাহি। হে মাতা, কৃষ্ণক দুখ কি কহব। কেবলৈ জোহাক মাত্ৰ ধানিকয় ৰহ। অব ওহি নগৰ পৰ্বেশ কয়ল। ভোহো সত্তৰ দৃঢ় হুয়া ৰহ। সৰ মনোৰ্থ আজু 🖺কৃষ্ণ পূৰব।

সূত্র—ওহি শুনি দেৱাক আনন্দে লোভক জুৰে। বিপ্রক প্রণাম কয়ে বোলল। করিণী বোল।

ক্রিণী—(কথা) হে পিতা, বাপে উপজল মাত্র, ভোহো প্রাণ দান দেলি, ভোহাক গুণ স্করে নাহি পাৰো। কি প্ৰসাদ দেএে।

বেদনিধি—হে মাতা হামাৰ আশীকাদে শ্ৰীকৃষ্ণ সহিত ভোহাক সুৱসতি হোক। তব হামাৰ সকল প্ৰসাদ ভেল।

সূত্র—গুহি বুলি বেদনিধি বিপ্রা নিজ বাড়ী চলল। তদন্তৰ কল্পিক কেন্ত ভ্রাতা কল্পাকুমাৰ সে আসিকহো বোলল। কল্পা বোল।

ক্ষী—(কথা) অয়ে ভগিনি! তোহোঁ অভি সরৰ ভূষিত হয়, স্বাসর সহিত ভরানীক মঠ চলহ। আজু অধিবাস কলে ধিবাতক দিবস, দেৱাক পূকা কৰ গিয়া। অভি সম্বৰে চলহ ঐ চলহ।

সূত্র— হ্লোক—

নিশমা বচনং আঙু ছ বিছিকাপ ভূষণৈ:। জগাম স্থিতিঃ সাকং সা বালা চাত্তিকালয়ম ।

ভাতাক নাক্য শুনিকহে। কুমাৰী স্থীসর সহিত ভূষিত হয়। বৈচে চলল ভা দেখহ শুনহ নিৰ্ভূৰে হৰি বোল হৰি বোল।

গীত—ৰাগ মাহৰ-পৰিভাল

ৰচিনী স্থা স্ক্ৰিনী বালা।
চললি যৈচে চান্দকৈৰি কালা॥
পদ—পৰিয়ে পট্টান্তৰ লস্ত লস্ত্ যাই।
মন্ত গজগামিনা কামিনী মাই।
ভাতিম মোতিম মালা পুলে।
হেৰিতে হাসি ভূবন মন ভূলে॥

কৃশিণী হৰণ নাট

হৰিকহো চৰণ চিন্তিয়ে চলি যাই। কৃষ্ণ কিন্তৰ ওহি শক্ষৰ গাই।

সূত্র—ভদন্তৰ সে ৰাজকুমাৰা সধীসর সহিত ভৱানীক
মঠ পাইকহো পাৱ পথালিখে নানাবিধ নৈবেছ দিয়ে
দেৱীক পূজা কয়ল। ভুতি নতি কৰিয়ে বৰ সাধল।
দেৱীক আগু পড়ি বোলল। ক্রিণী বোল।

ক্ষিণী—(কথা) হে মাতা ভৱানি ! স্বামী দ্বীকৃষ্ণে সামাক অবিঘিনিয়ে নেহস্তোক। ভোষাক চৰণে অভয়ে সাধো (প্রণাম)।

সূত্ৰ—ওহি বৰ সাধিয়ে কুমাৰী তথি ৰহল থিক।

শ্রোক—কৃষ্ণ: কৃতিনমাগত্য বিপ্রং প্রস্থাপ্য সাদৰম্।

দাককোদ্ধরসংযুক্ত: প্রবিবেশ বিভূ: সভাম্।

তদস্তৰ শ্ৰীকৃষ্ণ বিপ্ৰক আগুক্য পঠাইকৰে। দাকক, উদ্ধৱ সহিতে যৈচন সভামধ্যে প্ৰবেশ কয়ল, তা দেখহ ভানহ নিৰম্ভৰে হৰি বোল হৰি বোল।

> গীত—ৰাগ গৌৰী—এক তালি। মধাই আৱত অনন্দ মনে। পেথি ভুলল ৰূপ পৌৰজনে।

পদ—পক্ষ বয়ন নয়নে কক পান।
হৈৰি হৃদেয়ে মনে মিলল ধিয়ান।
শ্যাম কচিৰ তণু পীত পিচোৰা ।
নবীন নীৰদ যচ বিজুৰা উজোৰা॥
চৰণ ৰচিত মণি নৃপুৰ বিকাশ
কহু শক্ষৰ হ'ব দলেকু দলে॥

সূত্র—শ্রীকৃষ্ণ ঐচন প্রবেশ কর বাল্পদণ্ডলি মধ্যে বৈসল। থৈচন নক্ষত্র মাজে পূর্ণিমাক চান্দ প্রকাশ কর থিক। শ্রীকৃষ্ণক কাপ সম্পত্তিক দেখিয়ে সব লোক ভুলল। মুধ পক্ষ থৈচে নয়নে পান কবছ বহ; বিপক্ষ নৃপদর তৈলোকা চমৎকাশ বাৰ প্রভাপ নিবিখিয়ে প্রম ভয় ভেল, অস্থোঅতে কাণে কাণে কহে। বাজ্সর বোল।

নৃপসর—(কথা) ওহি কৃষ্ণক যুদ্ধ কৰিতে শিশুপাল আশা কয় থিক। আঃ উনিকৰ সঙ্গে সবহি মৰব অয়ে ভাই সৱ উঠহ উঠহ। যাৱত যুদ্ধ নাহি হয় আগু দেশে যাঞু।

সূত্র—তদস্তৰ ৰাজা জ্বাসকে দেখল ৰাজাসৱ কৃষ্ণক ভয়ে কম্পিত ভেল, হাত নিশানে নিসেধি বোলল। ৰাজা জ্বাসক্ষ বোল।

জৰাসন্ধ—(কথা) আঃ হামু বিভাষান থাকিতে কাহাকে ভয় থিক, হে ৰাজাসর ওহি ক্ষত্রিয়ৰ বারহাৰ নোহে। নিউয়ে বহ, নিউয়ে বহ।

ক্ৰিণী হৰণ নাট

সূত্ৰ—উনিকৰ গৰিহণ শুনিয়ে নৃপসর অস্তুৰ্গত ভয়ে হেঠ মাথে ৰহল।

এ কথা ৰহোক কল্মিণীক বৃত্তাস্ত 🖰 নহ।

শ্লোক—স্থীভিঃ সহ বৈদ্ভী কৃষ্ণদর্শনলালসা। ললিভা লীলয়া গভ্যা জগাম চাস্থিকালয়াৎ।

ভদন্তৰ ৰাজনন্দিনী ক্সিণী স্থীসর সহিতে কপ্ৰ ভাসুল ভোজন কয় এক স্থীক হাতে ধ্বিয়েক্থে। কৃষ্ণ দৰ্শন নিমিতে, প্ৰম আকুল চিত্তে, লীলা গতি ক্বিয়ে ৰাজসভা স্মাপ পাৱল, তা দেখহ শুনহ।

গীত—ৰাগ ধনশ্ৰী—দোমনি পৰি যৌতি তাল।

চান্দমুখী পেখিতে মধাই।
চললি লীলাগতি ভুবন ভুলাই।
পদ—কনক কিহিনি ধ্বনি থালকে মন্ত্ৰীৰ মণি
দোলে কদয়ে হেমমালা।

চঞ্চল লোচন মন হেৰয় ৰমণী ঘন হৰি বয়ন বৰবালা॥

স্থাসর সঙ্গে খেলে বৈচন নক্ষত্র মেলে

মৃচান্দ " চান্দক কলা শোহে।

কপ ককমিণীকেৰি ৰাজ সমাজে হেৰি
প্ৰল স্বহি মন মোহে।

ककियी रवन नाउ

সূত্র—তদন্তৰ করিণীক নবীন রূপ ধৌরন পেথিয়ে

যত ধাজা সর কামবানে মূর্চ্ছিত হয়। আসন হস্তে চলি

টলি প্রল। বিহলল ভাবে কেহে। ক্রমূরি বোলল।

ৰাজাসর বোল।

ৰাজাসৱ—(কথা) হে প্ৰাণেখৰি, কাম সাগৰে নিস্তাৰ কৰই।

সূত্র-ক্রে আঙ্গুলী মুখে লৈয়া বোলল।

ৰাজসর—(কথা) হে প্ৰাণ প্ৰিয়ে মদনে মদিয়, হামাক হাত নিৰীক্ষণ কৰহ।

· সূব—কেহো দত্তে তৃণ কাম্ৰি বোলল। ভোজ ৰাজ বোল।

ভোজ ৰাজা—(কথা) হে ৰাজকুমাৰী ভোহাক নিমিত্ত কাম বাণ ফুটি প্ৰাণ চুক্তি যাই। চৰণক দাস ভোলো। হাতে পৰশি হামাক জীয়াউ। সৱ মহাদৈক দাসী কৰি দেওঁ।

সূত্ৰ—কাম মন্ত হৈয়া ইত্যাদি নানা বিভৎস ভাৱনা কৰ ৰাজাসৱ দেখি কলিবীক স্থীসরে কাছেক ঠেমিনা দেই, কাছেক গোৰে মাৰি ভত্তসয়, তথাপি ৰাজাসৱ কামাত্ৰ হুয়া কুমাৰীক কাতৰ কয় থিক। হে লোক হৰি ভক্তি হীন কামাত্ৰক দুখ দেখহ। ইহা জানি হৰিক চৰণ চিন্তিয়ে হৰি বোল হৰি বোল।

কন্দ্ৰিণী হৰণ নাট

শ্লোক—কুষ্ণোহপি কোভিতং চিত্তং স্থিৰং কুলা জহাৰ তাম্। নিম্বতাং বিষ্ঠাং মধ্যে মুগাণাং কেশৰী যথা॥

সূত্ৰ—তদন্তৰ কৃষ্ণ কৰিবীক কপ লাৱণ্য পেথিয়ে মোহিত ল্য়া কথা কথমপি চিত্ত শাস্ত কয়ল। কৰিবী স্থা সৱ সহিত লীলাগতি চলিতে কৃষ্ণক দেখল। ভাটক মুখে ঘৈচন গুণ কপ শুনল সাক্ষাতে ভাহাতো অধিক দেখল। ওহি কৃষ্ণক স্থামী বু'ল মনে প্ৰণাম কয়ল, সলভ্জ হাস্তা কৰিয়ে অধ্যেমুখা ল্য়া ৰহল। শ্ৰীকৃষ্ণ তথকালে উঠিকহো ৰাজসভামধ্য হত্তে কলিবীক হৰি লৈখা আপুন সমীপ কয়ল। ঘৈচন মৃগ্ৰুথ মধ্য হত্তে সিংহে আপোন ভাগ লৈয়া যাই, ওদ্বং কুমাৰীক হাঁত ধৰিয়ে আপুন ৰূপে ভূলি কথে। ক'ল্পী সহিত শ্ৰীকৃষ্ণ খৈচে লীলাকয় চলল, অয়ে লোক ভা দেখহ শুনহ নিৰন্তৰে হৰি বোল।

গাঁত-ৰাগ ধনন্ম-একডাল।

লস্থ লস্থ গতি ধাই, প্রিয় সক্ষে ৰঞ্জে যাই।
হবি হাসি চাসি চাই, যৈচে মন্ত সিংহ ৰাই॥
পদ—ৰূপে ভূষন জিনি, সথী সমে ককমিণী।
চলে বামা মধ্য ক্ষাণি, অনকে মন্ত্ৰীৰ মণি।
পাঁউ মুখ বেৰি বেৰি, লভিজ্ঞত নয়ন হৈৰি।
কহ শক্ষৰ কৈৰি, গতি গোৰিক্দ মেৰি॥

সূব—ভদশ্বৰ প্ৰিকৃষ্ণ কলিগীক হাতে ধৰিয়ে, হাসি হাসি প্ৰিয়াক মুখ নিৰেখিয়ে, লীলাগতি চলি যাই। যৈচে মন্ত সিংহ চলইছে। সে ৰাজনন্দিনা প্ৰীকৃষ্ণক স্বামী লভিয়ে, লভিছত নয়নে, ঘন ঘন স্বামী মুখ নিৰেখিয়ে পৰম আনন্দে চলি যাই। ভদন্তৰ শিশুপাল প্ৰভৃতি যত বিপক্ষ ৰাজ্ঞা সৱ চেতন লভিকহো দেখল, প্ৰীকৃষ্ণ কলিগী কন্তাক হৰি নিয়া যাই। শিশুপাল বোল।

শিশুপাল—(কথা)—আ: হামাৰ জীৱন ধিক ধিক .
হামো বিভামানে হামাৰ বিবাহক কথা কথাক যাদৱে নিয়া
য়াই ৮

সূত্ৰ— ওহি - বুলি পৰম দৰপ কৰিকহোঁ হাতে শৰ ধন্ম ধৰিয়ে, প্ৰীকৃষ্ণক পাচু পাচু যৈচে খেদি যাই, ভা দেখহ শুনহ, নিৰম্ভৰে হৰি ধোল হৰি বোল।

প্যাৰ—কানৰা—প্ৰিভাল।

কোপে নৃপদত্ত কামোৰে বাছ।
চাল্লক যচ খেদি যাই ৰাজ।
পদ—হাতে শৰ ধনু ধৰি দত্ত ধাতে।
কম্পিত মেদিনী এ পদ ঘাতে॥
বাজ দ্পিয়ে কৰ্ম টকাৰ।
বোলয় ডাকি ডাকি অহকাৰ।

কবিংণী হৰণ নাট

ৰে বে যাদৱ পাৰ্য গাড়ি।
ছোড ছোড অৱ ককমিণী নাৰী।
আৱ কতি যাস পাৱলো লাগ।
কোপে গ্ৰক্ষ যৈচন বাঘ।
ৰহ ৰহ বুলি পাৰে ঘণে বাৱ।
কহ শক্ষৰ গতি গোবিন্দ পাৱ।

শ্লোক—ৰাজ্ঞা সাটোপেটকাৰকল্লোলং কলিণী সতী। নিশম্য বেপিতা ভীতা মনদৈবমচিত্তয়ং ॥

সূত্র—ৰাজাসরক আটোপ টকাৰ দেখিয়ে শুনিয়ে মহাভয়ে কার্যনিক হাদয় কম্প মিলল। মুখ মালন ভেল। সামা কৃষ্ণক নিমিত্তে চিন্তিত হুয়া নয়নে নাধ নিগতে, নিশাস ফোকাৰি মৌনে বোলল। ক্লিণী বোল।

করিণী— (কথা) হা দৈর, অভাগী করিণীক কপাল কি ভেল, বিঘিনিক উপৰি বিধিনি মিলল। ওহি পাপী ৰাজা সর বহুত, স্বামীক সঙ্গে সহায় কেহোঁ নাহি, হামাক কোন গতি হয় ইহা নাহি জানি। হা হা সোণাক পুতলি শ্রীকৃষ্ণ স্বামীক হামে। পাপিনী কৈচে আনল। যোনো হামো কাচক চাহিতে মাণিক হৰায়।

সূত্ৰ—ওহি বুলি কলিনী বৈচে বিলাপ কয়ল, আহে লোক তাহে দেশহ শুনহ, নিৰস্তৰে হৰি বোল হৰি বোল। গীত—ৰাগ শ্ৰীগান্ধাৰ—ধোতিমান।

হৰি হৰি কিনো বিহি লিখিল ললাট।

অৱত মিলল মেৰি মৰণক ঘাট।

পদ—পাৱল বত পুণ্য হামু বত ৰক।

হাতে হৰল নিখি বিধি ভেল ৰক।

আৱল কৈচন নাথ অভাগীক লাই।

কাচক চাহিতে যোনো মাণিক হৰাই।

বৈহিক বিৰম্বন কিনো মেৰি ভেল।
প্ৰাণ পীউ পৰশ আশ দূৰ গেল।

কেঠ বয়নে নয়নে জুৰে লোৰ।

শক্ষৰ কহ গতি গোবিন্দ মোৰ।

সূত্র—শ্লোক—

ভয়বেপি হাঁচ স্তায়া করিবা। বোদনং ক্রাছম্। নিৰীক্ষ্য দৃঢ়মালিক্ষ্য সাস্থ্যমাস কেশৱঃ।

ভদন্তৰ কুষ্ণক সমাপে বিলাপ কৰিছে কৰিবী ঘন ঘন খাস কোকাৰে, নয়নক নীৰ শক্তি ঘাই, ভাহে দেখি ভক্ত বাধর মাধর অভি সক্তৰে বাহু মেলি আলিজিকছে। আখাস বোলল। কুষ্ণ বোল।

কৃষ্ণ—(কথা) অহে প্রাণ প্রিয়ে, কি নিমিন্ত ক্রন্দন কবৈছ, হামু বিজ্ঞানে থাকিতে তোহাক কোন চিন্তা, কাহেক ভয় থিক।

ক্রিণী হৰণ নাট

সূত্র—ওহি বুলি এক্সি করিনীক বৈচে প্রবেধ কয়ল, হে লোক ভাহে দেখহ শুনহ নিবন্তবে হবি বোল হবি বোল।

গীত—ৰাগ বেলোৱাৰ—পৰিভাল।

কৰবিনা আকুল প্ৰিয়ে।
ধৰি কামিনাক কামু বোধ দিয়ে।
পদ—কি কৰব সিংহক শৃক্ৰসৱ আয়া।
হামাকু শপত ভাপ ভেজু জায়া॥
মোছল মুখ প্ৰিয়াক পীত্ৰাসে।
কহ শক্ষৰ ৰস কেশ্ব দাসে।

কৃষ্ণ বোল—(কথা) আহে প্রাণ প্রিয়ে, হামাক আশু ওহি বাজাসর কোন পতঙ্গ। যৈচে সিংহক আগে কুদ্র হবিণ, ইহা জানি ভয়, শোক, ছাডহ, দেখহ পাপী ৰাজাসরক, যৈচে শুগালক এই খনে খেদরাব।

সূত্ৰ—ওহি বুলি কৰিবীক সন্তাপ দূৰ কৰিয়ে সহস্তে ভাস্বল ভোজন কৰাৱল। অভ্যো অক্সে কৌডুক নিৰীকণ কৰিয়ে বোলল। কৃষ্ণ বোল।

কৃষ্ণ—(কথা) হৈ প্ৰিয়ে ভুছ নিৰ্ভয়ে ৰহ। হামো চুষ্ট ৰাজাসৱক যুক্ত কৰি এ খেদা এগু, ৰক্ষ দেখহ। সূত্ৰ—ওহি বুলি শাৰক ধনু ধৰিয়ে টকাৰ কয়ল। শ্লোক—ততঃ শাক্ষ ধনুৰ্দ্ধা টকাৰমকৰোন্ধৰিঃ। শ্ৰুহা ওচছকমতুলং ৰাজানশ্চ চকম্পিৰে।

শাৰক্ষ ধমুক টকাৰ শুনিয়ে ৰাজাসৱক ক্ষয় কম্পল। ভাহে দেখি শ্ৰীকৃষ্ণ হাসি হাসি বোলল।

কুফা—(কথা) অয়ে চুফ্ট ৰাজাসর ! হামাক খেদি আরল, যত শক্তি থিক অর যুক্ত কবহ।

সূত্র—ভাহে শুনিয়ে বাজা সর শব বর্ষিয়ে বোল ৰাক্ষাসর—স্থায়ে যাদর অনাচাৰ, হামাব বিবাহক কলা ক্রিণীক যদি নাহি ছোড়ব, যত শক্তি থিক হামাক যুদ্ধ দেখ, যুদ্ধ দেই।

সূত্র—ৰাজাসৱক দৰ্প শুনিয়ে শ্ৰীকৃষ্ণ গৈচে সমৰ কয়ল, ভাছে দেখহ শুনহ, নিৰম্ভৰে হৰি ৰোল হৰি বোল।

গীত— যাগ নাটমল্লাৰ—পৰি তাল।

যুক্ত দেহু যাদর যত্ৰয়ো। গ্ৰহ্মি বাকা সৱ আয়াৰে॥

হৰি ধৰি শাৰক

বৰ্ষিল বাণ

শৃপসৱ ভেদল কায়াৰে। পদ—বাৰি বাৰিষা যচ অসুদ বৰিষল

হৰি কক শৰ সন্ধানাৰে।

কাকত্ বাহু

কাকহু উৰু, কটি

कृत्य विमादन वागादि ।

বীৰ শিশু পালক কাটল কিৰীটি
পালটি পলাৱল পাপীৰে।
সৱ বৈৰী জিনি বিজয়ী মাধৱ
শক্ষৰ কহ ভৰ ভাপীৰে।

সূত্র—শ্রীকৃষ্ণক শবে ৰাজা সরক উক, কৰ, কটি, হানয় ভেদল, শিশুপালক কিৰীটি কটিল। দেখিয়ে মহা ভয়ে ৰাজাসর ভঙ্গদিয়ে পলারল। ত্রাসে পাছু চাহয় নাহি, বৈচন সিংহক ভয়ে শৃগাল লরড়ে ভদ্বৎ শ্রীকৃষ্ণ কৌ হুকে কভি দূৰ গৈয়া খেদিয়ে পালটি ৰহল। তদন্ত্রৰ দেরী কলিণী স্বামীক বিজয় বিক্রম দেখিয়ে পাৰ্ম আনন্দ প্রদাদে পায়ে পাৰণাম কয়ল। সাধু সাধু বুলি শিবে পুল্প বিষ্কল। আঞ্চোৰে শ্রম জল মোছল। তামুল ভোজন কৰাই স্থীসর সহিতে আঞ্চোৰে বিক্রিয়ে ৰহল। প্রথম বয়স লক্ষারতী স্বামীক মুখ কটাক্ষে ঘন ঘন নিৰেখি হেঠ মাথকয় থিক। শ্রীকৃষ্ণ প্রিয়াক মধুৰ আলাপে আনন্দ কৰারল।

সূত্র—শ্লোক—

ততোহতিকৌ কুকন্দ্ উ্। প্রিয়ায়াঃ প্রমেশবঃ। আনন্দলীলাগতিভি ওজিন্ কেলিমকাবয়ং।

শ্ৰীকৃষ্ণ শিশুপালক কিৰীটি কাটিয়ে ৰাজাসৱক কতি দূৰ খেদাই পৰম কৌতুকযুক্ত হুয়া প্ৰিয়া কলিনী সহিত ঘাৰকা পুৰ চলিতে বৈচন লীলাগতি কয়ল, হে লোক তা দেখহ শুনহ, নিৰ্ম্ভৰে হৰি বোল হৰি বোল।

> গীও—ৰাগ স্থাই—চুত কানামান। জগজীও উৎস্তুকে চললি মধাই। প্ৰিয়া সঙ্গে ৰজে লালাই।

পদ—হাৰ কৰ ধৰল কামিনীকণ্ঠ মেলি কেলি কৰতহি দাই।

> মত ৰমণী পীউ পৰণে বিহাস লোচন মুদি ৰহ মাই॥

প্ৰমানন মগন মন ৰামা

দৰ্শিয়ে হাস বিলাস।

স্থা স্থে স্থানী সেৱি আনন্দকৰ কহু শক্ষৰ হৰি দাস ॥

সূত্র_ শ্রিকুক প্রম আনন্দে চলিতে প্রিয়া কণ্ঠে চাত্র মেলি ধবল। সে নর তক্ষণী প্রথম প্রিয়াক প্রশোলভিত্ত প্রয়া অল হাত্য কবিছে ঘন ঘন আথি মুদি বহ। স্থানির সহিতে হাস বিলাস দর্শায়ে কৌতুকে সামাক সের। কবিতে চললি। শ্রিকুক বৈচে হাত্রনা সর সহিত্য মন্ত মাত্রক চললি তবং। ই কথা বহোক, তদক্ষ

ক্রিণী হৰণ নাট

ক্ষিণীক কেন্ত এতা করা নাম তৃশ্বতি, ৰাজাসবক ভঙ্গ শুনিয়ে সে পাপী প্ৰম আটোপে গভিভয়ে কৃষ্ণক খেদি আবল। করাভাকি বোলল।

কক্ষী—(কথা) অয়ে যাদৱ, হামাৰ ভগিনাক ছোড়হ ছোড়হ। সাঃ ভোহাক নাহি মাৰি, ক্লিণাক নাহি ছোড়াই কুণ্ডিণ প্ৰবেশ নাহি কৰব। যব ভগিনীক ছোড়বি নাহি তব্যত শক্তি থিক হামাক যুদ্ধ দেশু।

শ্লোক—শ্ৰুণ ক্ষে বিহতাহ শুণু বে কুলকণ্টক। স্বাম্ভ নিশিতৈৰ্বাবৈৰ্যামি ব্যসাদনম্॥

সূত্র —কৃষ্ণ বিহুসি বোলল।

কৃষ্ণ—(কথা) অৰে কুলকণ্টক কলা, গমাক গাৰি কেহি, ভতি বাণে যমপুৰ দেখাৱৰ কণেক ৰঙ।

সূত্র— ওহি বুলি আক্রিফ করী সহিতে বৈচে যুক কয়ল ভা দেখক শুনহ, নিৰস্থাৰ হৰি বোল হৰি বোল।

পয়াৰ —কানাৰা — পৰিভাল।

কুষ্ণ বাক্য শুনিয়ে কর্মী বাঁৰ হানল বাণ কোপে কম্পে শিৰ 🛚

পদ—কটিল বাণ কুসেং শৰ মাৰি। গৰজে কক্মা পুতু শৰ প্ৰহাৰি ॥

ককমী অন্ত্ৰ যহি যহি হান। তাহে ছেদল পুৰুষ প্ৰধান। বহুতৰ বাবে ভাহে হৃদি ভেদি। হাতক ধন্তু পেলাৱল ছেদি॥ হাতে মৃঠি ধৰি কক্ষা কুমাৰ। কৃষ্ণক হৃদয়ে কয়ল প্ৰহাৰ ॥ তাহে প্রহাবি হাসি জগদ্বাথে। ধবল কেশে কেশৱ বাম হাতে।। ঘণ্টা লাৰি ঘাৰ কৰয় মোৰ। কক্ষীক কদয়ে মাৰল গোড়। পাই ছোট বৰি মুৰুচিত বাৰ। ক্ষুদ্ৰ ধৰল খাণ্ড। কাটিতে শিৰ॥ হাহাকাৰ কয় ৰুক্মিণী মাই। স্বামীক হাতে সোদৰ বধ যাই॥ কুষ্ণ কিন্ধৰ ওহি শকৰ গাই। বোলত্ ৰাম হৰি সকল লোকাই ৷

সূত্ৰ—সে পাপী কন্মী অন্ত্ৰে নাহি পাৰি ক্ষাক হাৰয়ে মৃষ্টি মাৰল। জ্ৰীকৃষ্ণ ভনিকৰ কেশে ধৰিয়ে, হিয়ে লাঠি মাৰিয়ে, কাটিভে আনন্দে খড়গ ধৰল।

শোক--শুকা জাতৃবধোদেযাগং গোবিন্দক্ষাতিছঃখিতা। কৰাভ্যাং চৰণো স্পৃষ্ট্ৰ। চকাৰ কৰুণং সতী।

কবিল্লী হৰণ নাট

ভদনস্তৰ দেবী করিনী তাহে দেখিয়ে ভাতৃ মবয় বুলি শ্রীকৃষ্ণক চৰণ পক্ষ ধৰিয়ে কাতৰ কয় লাগল। করিণী বোল।

ক'লগা—(কথা) হে স্বামি ভোহাৰি চৰণে লাগো, ভায়াক প্ৰাণ দান দেছ। ভোহো পৰম ঈখৰ। ওহি পাপী ভোহাক মহিমা নাহি জানল, থৈচে পভন্ন ভাগনিত জাস কয়ল। হামাক দেখিতে ওহি দোষ মৰষ স্বামি।

সূত্র—প্রহি বুলি কুমাৰী নয়নক নীৰ জুৰাই থৈচে ক্রেন্দন কয়ল তা দেখহ শুনহ নিবস্তবে হৰি বোল হৰি বোল।

স্থানী ধৰি হৰি চৰণ বিনাৱে।

কৰুহো কৰুণা নাথ মাথে ধৰো তৃণ
বুলিতে নয়ন ঝুৰাৱে॥

পদ—ভায়াকৈৰি তুখ দেখিয়ে জীৱ যাই

ৰাখহু পাপীক প্ৰাৰ।

চৰণক আণ্ড আঞ্চোৰ পাতি মাগো

দেছু মেৰি সোদৰ দান॥

যবস্থ সোদৰ দেৱ নকৰসি ৰক্ষণ
আগহি লেহু জীৱ মুই।

হবি পাৱে পৰি বৰ— বালা বিলপ্তি

কহ শক্কৰ ৰস গুই ॥

সূত্র—ঐচন ক্রন্দন কয় কলিণী হাতে তৃণ ধবিয়ে বোলল। কলিণা বোল।

কবিলণী—(কথা) কে স্বামি ভায়াক তথ দেখি প্রাণ ফুটি যাই। ওহি অধ্যক জার ৰক্ষা কৰহ। চৰণক আগু আঞ্চোৰ পাতি মাগোঁ, কে নাথ হামাক সোদৰ দান দেই।

সূত— শ্ৰীকৃষ্ণ তথাপি কলীক ছোড়য় নাহি দেখিয়ে পুসু কুমাৰা নিখাস ফোকাৰি বোলল। কলিণী বোল। কুলিণী—(কথা) তে স্বামি, যব ভাতৃক ৰক্ষণ নাহি

কৰবি, ভব সাগু হামাক জীৱ লেভ।

সূত্য—গুহি বৃলিতে লোভকে কণ্ঠ বেচল। সাহা ভাষা বুলি মাটিত লুটি ক্রেন্দন কয় লাগল বালা। শ্লোক—ভঙঃ প্রিয়ায়াঃ সংপ্রেক্ষা বিলাপং প্রমেশ্বঃ।

ৰকিছা কৰিণঃ প্ৰাণান্ কাৰ্যামাস মুখনম্॥

সূত্র — শ্রী কৃষ্ণ করিনীক বিলাপ দেখিয়ে প্রম করণা উপজল, হবি বিহুসি বোলল। কৃষ্ণ বোল।

কুন্ধ— (কথা) আহে প্রিয়ে, বিলাপ ছোড়হ ভোহকে নিমিত্ত এ পাপীক প্রাণ ৰাখব। কিন্তু ইহাক এক শাস্তি কৰব, ভাহেক নিষেধ নাহি কৰবি।

ক্ৰিণী হৰণ নাট

সূত্র — ওহি বুলি জ্রীক্ষা সে বাজকুমাবক গলে বস্ত্র বান্ধিয়ে ধবল। বড়গ ধবিয়ে সর কেশ মুগুন কবল, দাড়ি, গুল্ফ, চক্ষু, ক্ষর সর উপাবল, মুখে কলো চূণ ঘসিয়ে ঢক্ষা মাবি পেলারল। যৈচে মুডক শর সদৃশ কন্ধী মাটিছে পরিয়ে বহল। আহে লোক দেখো দেখো, যে হবিক জোহ কর্ম, হবিগুণ নাম লৈতে নিন্দা কর্ম, সোহি পাণীক গুচি অরন্থা দেখা। জানি হবি ভক্তিক নিন্দা ছোড় ছবি বোল হবি বোল।

ক্লোক —সাজ্যিতা প্ৰিয়াং পশ্চাত্ত্যা সহ মহাহৰি:। ভাৰকাপুৰমাগ্তা প্ৰিয়য় সমৰাৰম্থ ।

শীকৃষণ প্রিয়াক আথি মুখ পীত বন্ধে মুছি, শান্ত কৰিয়ে প্রম কৌ হুকে ঘাৰকাপুর প্রবেশ কবিতে, শীকৃষণ কলিণা থৈচে আনন্দ কয়ল তা দেখহ শুনহ নিবস্তবে, হবি বোল হবি বোল।

গীত—ৰাগ—তুৰ ভাঠিয়ালা—যৌতিমান।

মিলিল কৌতুক কমল লোচনী

চললি সামীক সঙ্গিয়া।

নীল মেঘ যচ উজৰ বিজ্ৰী
ভূৰন ভূল ভাৱ ভঙ্গিয়া।

পদ—মন্ত্ৰ মাউপ্ল সকু অকু ভকু

কৰিণী কৰ লাস বেশয়া।

কয়ল মঙ্গল

ৰাছ্য কোলাহল

বাৰকা পুৰ পৰবেশয়া ।

मिद्री देमद्रको व्यागिया दको ठूकी

ধৰল বৰ বধু হাতয়া।

জয় জয় ৰৱ মিলল উৎসৱ

কহতু শক্ষৰ বাতয়া॥

সূত্ৰ—ভদনন্তৰ দেৱা দৈৱকী পৰ্ম মন্ত্ৰ বাত ভাণ্ডে আসিক্তো বৰ কল্যাক হাত এক খান কৰিক্ছো বজ্ডৰ উৎসয়ে গৃহ পৰবেশ কৰাৱল। অনেক স্বন্দৰী দ্ৰী আয়তী সর সহিতে কৃষ্ণ কলিণাক মাথে তুর্বাক্ষত সিঞ্চোৰিয়া ভূপি প্ৰম উৎসন্ধ মিলাৱল।

ভদস্তৰ শ্ৰীকৃষ্ণ বিবাহ প্ৰকাৰ শুনহ। প্ৰস্তুভমাহ, হৰিক বিবাহ কথা জানিয়ে, জগতক যত লোক কৌতুকে দাৰকাপুৰ ভৰল আসিয়া। ৰাজ্য জীমক সহস্তে কৃষ্ণক কদ্যা দান কৰিছে আৱল। তদনগুৰ অগতক গুৰু শ্ৰীনাৰায়ণ মনুষ্য লীলা দৰশিয়ে, বিবাহ কৰিতে প্ৰিয়া সমে व्यामदन देवर्रन ।

শ্লোক—আজগাম ততো এক্ষা কৃষ্ণকোত্মহকারণাৎ। সনাৰদে৷ মুদা যুক্তঃ স্ৰুবহস্তোহতিকৌতুকী 🛊

ৰুক্মিণী হৰণ নাট

সূত্ৰ—সেহি সময়ে ব্ৰহ্মা, নাৰদ পুত্ৰ সহিতে বিবাহক হোম কৰিছে যৈচে মিলল, হে লোক তা দেখহ শুনহ, নিৰস্থৰে হৰিবোল হৰিবোল।

গীত—ৰাগ—কানৰা পৰিভাল।

আৱত ধাতা হাতে ক্ৰৱ ধৰি। চতুৰ বয়নে ঘন বেদ উচৰি॥

পদ---গোৰাজ অজ ৰজ বিপৰাত।
সঞ্চ নাৰদ আনক চিত্ৰ।
বাম হাতে কুশ কৰত প্ৰকাশ।
শক্ষৰ কহ ওহি কেশৱ দাস।

সূব—শ্ৰীকৃষ্ণ পেষি প্ৰিয়া সহিতে তৎকালে উঠি-কহো প্ৰণাম কয়ল। ব্ৰহ্মা নাৰদ আশীৰ্বনাদ দেল।
শ্ৰীকৃষ্ণ মাথ চৰায়াকহো কৰ্যোৰি বোলল। শ্ৰীকৃষ্ণ
বোল।

শীকৃষ্ণ—(কথা) হে জগতক পিতামহ তোহাক দৰশন দেৱৰ তুল্লভি। হামো মানুষ ত্য়া তোহাক দৰশন ভেল। আঃ হামাক ভাগাক মহিমা কি কহব। জনম সাশ্বন। আজু ঘাৰকাপুৰ পৱিত্ৰ ভেল। ধাতা—(বিহসি ধোনল) হামৃ ভোহাক বিবাহ শুনিয়ে কৌতুকে আৱন। স্বহস্তে আত্তি কৰিয়ে বিবাহ কৰাৱব।

সূত্র — কুফা তাহে শুনি আসন দেলহ। ব্ৰহ্মা ভূথি বৈঠল, কুশণ্ডি কৰি হোম সাৰ্ভল।

শ্লোক—ভতে। দৃন্ট্। তু কলিণ্যা ৰূপলাদণামদুভম্। বস্তুৰ মৃচিছতো ব্ৰহ্মা কাম-বাণ-বিমন্দিভঃ॥

চদনন্ত্ৰ মুখচন্দ্ৰিকা কৰিছে ক্জিণীক ভ্ৰনমোহন ৰূপ নিৰেখিয়ে একা মাটি লুটি পৰল। নাৰদ মুনি ধৰি বোধ কৰাৱল। নাৰদ বোল।

নাৰদ—(কথা) হে পিতা স্বস্থ হর ' স্বস্থ হর ! তোহাৰ ব্যৱহাৰ নোহে।

শ্লোক —ভতশেচতনমালভা একা মন্তম্দাৰয়ং। ভত্যাহবিধো ভব্মিলুৎসবঃ সমহানভূৎ॥

সূত্র—ভদনত্ত্ব প্রজা চেডন লভিকহো বিষ্ণু বিষ্ণু শ্বাবিয়ে পুনঃ কের ধরিয়েকভো গোম কর্মে লাগল। সোহি সময়ে বাজা ভীলকে কলা সম্পূদান করিছে বৰ কলাক কেশ এক থাম করিয়েকলো, পানা ঢালিজে বৈচে কৌতুক মিলল, হে লোক ভা দেখহ শুনহ নিবন্ত্রে

ক্রিণী হৰণ নাট

গীত—বাগ শাৰক—পৰিভাল।

কহত বিধাতা বেদকু বাণী। হবি ককমিণাক কেশ এক কবিয়ে ভাত্মক ঢালে ভুক্সাব ধৰি পানা।

পদ—যৌতুক ৰত্তন আজুনী ভৰি বৰিষে
গাৱে গোবিন্দ গুণ পুৰৰাই।
বাস্কী উৎস্থাকি ভাল ঠুকি ঠমকে
নাচে মহেশে হাসয় সর চাই॥
মুনি সিন্ধ কুন্তম হৰিষে বৰিষে
কৰ কৌতুক পেখিয়ে সনলোই।
ধাৰিকাপুৰ বেবি মিলল মহোৎসৱ
কহ শক্তৰ গোবিন্দ গভি মুই।

সূত্র—ঐচন প্রকাবে কৃষ্ণক বিবাহ ভেল। তদন্তব ব্রহ্মা, ইন্দ্র, মাদি যত দেৱতা, পাতালক বাস্তৃকী প্রভৃতি যত নাগ, পৃথিবীক যত বাজা, সবাকো সাদৰে দ্রীকৃষ্ণ গল্প চন্দন, পূজা, তাল্পল, বস্ত্র, অলকাবে প্রম সন্তুষ্ট কয়ল। অতঃপ্রে প্রম কৌতুকে ব্রেলোকা লোকে জয় কৃষ্ণ সুষিয়ে সমাজ ভাঙ্গিকহো স্বকী স্বকী স্থানে চলিতে, অন্যোগত্যে কৃষ্ণক আশ্চর্য্য গুণ কপ মহিমা কীর্ত্তন কয়কহো দশোদিশে গেল। শ্লোক—ভভোহতিকোঁ চুকী কৃষ্ণ: প্রিয়য়া প্রেমন্ধ্রা।
কুর্বন্ কেলিং মহোৎসাহান্ মুমুদে বতুমন্দিৰে ।

ভদনন্তৰ শ্ৰীকৃষ্ণ পৰম উৎস্ক প্ৰাণপ্ৰিয়া সহিত ৰত্ন মন্দিৰে প্ৰবেশিয়ে বৈচন কৌতুকে কল্পিণীক প্ৰবাধি নানা কেলি কয় বহল, অয়ে লোক তা দেখহ শুনহ, নিৰন্তবে হৰি বোল হৰি বোল।

গীত—কৈল্যাণ—খৰমাণ

কৰ্ড বিহাৰ, কৰ্ড বিহাৰ মুৰাক কামিনীক কমল অমল মুহ লাখি ৮ চুম্বে জগত আধাক ঃ

পদ—ঘন ঘন নয়ন পকজ মুহ হেৰি

হেৰি কৰত কান্তু কেলি।

আলিজি অল অনসংখ ৰঙ্গ ৰসিক

ৰমণীক ভুক্ত মেলি।

হালি হাসি হৰবে হৰবে নথ পৰশে

क्ठ काक्दि कावकारन।

পূৰল প্ৰম মনোৰ্থ ৰ্মণী

मध् कथब मध्भारन ॥

ক্ৰিণী হৰণ নাট

শ্রীৰাম ৰায়া হবিকো প্রমা ভক্তি ৰসিক স্থজান। কেশ্ব চৰণ সৰোক্ত কিন্ধৰ শক্তৰ হৰি গুণ গান।

সূত্র—ওহি পৰকাৰে ভকতক কৃপালু শ্রীকৃষ্ণ কলিগীক ভকতি বশ্য হয়। বিবিধ বিহাৰ মদন-খেল-লালা-কেলি-কোতৃক কয়ল। ৰাজকুমাৰীক পায় মনোৰথ পূৰল। সে নৃপনন্দিনীক মহামহোৎসৱ মিলল। জগতক পৰম গুৰু নাৰায়ণ, তল্লিকৰ প্ৰশানে প্ৰম সৌভাগিনা ভেল। নৱ ভৰুণী পদ্মিনী শত সহস্ৰ দাসী পাৱল। ইন্দ্ৰক যত সম্পতি নিজ মন্দিৰে মিলল। শ্ৰীকৃষ্ণক চৰণ প্ৰজ্ঞ প্ৰমানন্দে প্ৰিচ্গা কয় স্ক্ৰ্ণা ৰহল।

শ্লোক—ক্সিণীহৰণনাটোহয়ং সম্পূর্ণো হৰিণা কৃতঃ। অস্মিলিমিন্তমাত্রোহহং জানস্থিতি মহস্তমাঃ॥

আহে সভাসদ লোক, কৃষ্ণ চৰণ প্রসাদত করিণী হৰণ নাট সম্পূর্ণ ভেল। ইহাত যত ন্যুনাধিক দোষ, সে হৰি স্মৰণে দূৰ হোক। ওহি কৃষ্ণ চৰিত্ব কথা, যে সাধুসৱে শ্রহ্মায়ে কহে, শ্রহ্মায়ে শুনে সে সরক হৰিব কৃপা মিলোক। অপিচ। আহে লোকাই দেখু দেখু ভাটক মুখে করিণী কৃষ্ণ গুণ শুনিয়ে, কৃষ্ণ চৰণে শ্রন্ধা মাত্ত কয়ল, ভাতয়ে ভকতক প্রম কুপালু শ্রিকৃষ্ণ, ভানিকর ক্ষা ত্যা গৃহ গৃহিণী কয়ল। আঃ হরি ভক্তিক মহিমা কি কহব। জানি কৃষ্ণ চৰণে চিত্ত দিয়া নিবস্তাৰে হবি বোল হবি বোল।

অধ—ভটিমা

(মঞ্চলং বক্তবাং, মৃক্তিমক্তম্)।।

ক্ষম ক্ষম ক্ষাত কারন যাত্রনের।

পদ শক্ষিপ বল্ল অনুক্রণে কক সের।

যোহি কবল ক্রিণা কক মান।

পোতি কবছু নিতা মুকুতি বিধান।।

হববে নাচত হব যাকেবি আগে।

গকড়ক পোধি পলারল নাগে।।

থসল বাহাঘৰ বসন উঝাৰ।

যোহি কবছু নিতা মুকুতি তোহাৰ।।

যোহি কবছু নিতা মুকুতি তোহাৰ।।

যোহি কলিধ মহ বাদ্ধল সেতু।

বাক্স বারণ মাবণ হেছু॥

ভাতা ভকতা সাতা কক তাণ।

সোহি কবছ নিতা মুকুতি বিধান।।

ভাগ, বক, কেশী, কংশ বভ আৰ। চুন্ট অবিষ্টক মোড়ল ঘাৰ।। পুতনা চেডন শোষল প্রাণ। সোহি কৰ্ছ নিভা মুকুভি বিধান । ঋজু ° কুবুজী যো কয়লি একান্ত। কুবলয় জিনি উপাৰ্ল দাস্ত। কয়ল ৰক্ষণালে মাল নিৰ্জান। সোহি কৰ্ডু নিভা মুকুভি বিধান ॥ যোহি বিষয়দ বাজ আক্রালি। কৰত কৌতুক নৃতা কালি নিকালি॥ গোকুল বাংখ বহু কক পান। সোহি কৰড় নিভা মুকুভি বিধান। শ্ৰীৰামৰায়া ভক্তি ফুজান। কৰারত কুষ্ণ নাট নিৰ্মাণ ॥ ক'দাণা হৰণ নাট প্ৰধান। কুষ্ণ কিন্ধৰ গুহি শঙ্গৰ ভাগ R শুন শুন সাধু সভাসদ লোই। মুক্থক দোষ ধৰণি নাহি মোই p কদি মাধর মতি যোহি মোহি দিলা। সোহি অমুরূপে কবল হবিলাল।॥ যাহেৰ ঘাইতে ইচ্ছা বৈকুণ্ঠ বাট। শুনা সার্ধানকয়ে। কুফক নাট।

क्कोंगे इरग नाउ

পৰম বন্ধু হৰি চৰিত্ৰ বিনাই।
নাহি নাহি গতি কলিত লোকাই:
অবহু নাহি বুজি শাস্ত্ৰক মৰ্ম্ম।
নামত শ্ৰণ লেহু স্ব ধৰ্ম।
কলিমল মথন প্ৰম হৰি নাম।
জানি স্বহি নৰ বোলা ৰাম ৰাম।

কবিণীহৰণনামনাটকং সম্পূৰ্ণমিতি ।

0

डिशनी

3	मूटर मूटथ ।	*	ৰাহে—বাক।
•	সোহি—সেরে।		মোহি—মোৰ।
	যোহি বিজনে।	*	याटकवि—याव।
4.	कश्-कद्दा		ভয়ে।—হই।
3	धग्रलि—धबिदल ।	5.6	সয়ল সমস্ত।
3.5	बाट्टि-गांव।	3.2	পৰিৰন্তন —কালিকন।
5 10	নিকালি—উলিয়াই দি, খেদি	ति ।	
3.6	ভঞ্জে—ভালে, গুছার।	5.4	লেহি—লয়।
54	প্রোনিধি-সমূজ।	3.1	ভহি—এই।
33	কহইছি—কৈছো।	3.3	न्द्रव-दिनामी, इन्नव :
3.0	অস্ক—বস্ত্ৰ।	2.5	লাসা—হুন্দৰ।
22	ইন্ফুচ—চক্ৰৰ নিচিনা।	838	मञ्जीव-नृश्रुव ।
2.5	বোলে —শব্দ কৰে।	3.5	করকহো—কৰি।
24	কগ্ৰল-কৰিলে।	2.9	পয়সাৰ—উৎসৱকৰি।
26	कांम्स—कञ्च ।	4.5	উজোৰ—উজ্জলে।
	যোতিয—মুক্তা।	45	বৈচ—বেনে।
43	हत्काव-हाटक हटकावा।	**	নিচোলবস্ত্ৰ, ঘাগৰা।
**	কেয়্ৰ—ৰাজ্।	**	কাঞ্চি—যেথলা, চক্রহান
44	ঐচন—এইদৰে।	4.1	বাত—কথা।

চপম্ব—চপমহন্ত।

আর্বনিধিক—আহিনি।

40

টিপনী

- • মহ—মোৰ।
- ⁹³ শোহে—শোভাকৰে।
- • উনিকৰ—এওঁৰ।
- • নিন্দ-নিলা।
- ⁸দ বলিভ—নোদোকা।
- ^{9 ১} ত্ৰিবলি—ককাল আৰু গলধনৰ পোণখোৱা মঞ্ছ।
- * আৰক্ত—অলপ ৰঙা।
- - আছে।
- धनि—युन्तवी शांचक।
- 👀 গ্রাহ—জান, আগ্রহ।
- 1 ভেন্ট--ভেট, লগপোৱা।
- অৱভ—এতিয়াহে।
- বিপ্রিয়—অপ্রিয়, চুখলগা।
- e: বাতে—বভাহে।
- •• নাই—নগাই।
- ३ देकर५-किया
- विकनी—विक्रना।
- ৭০ ভথি—ভত।
- ভতল—ভলে।
- ৰৰ ভগি—ভাৰ।
- 12 নিকাক-অপকাৰ, অপ্যান।
- vo ত্ৰিত—বিজ্লী।

- * ওতিম—উত্তম।
- ত পেথিতে—দেখি।
- * বিগাৰি—বিচলিত হৈ।
- া বাতা—ৰঙা।

- ৫২ বুৱান-ডেকা।
- ভাই—ভোষাৰ।
- ** মোই—মোৰ।
- e দ বিক—আছে।
- शैडि-शियवामी।
- ez বিপাক-বিপদ।
- व्यक्तिसादि-धकाव।
- উপাৰল—উভালিলে।
- ** নেহা—প্রেম।
- * বিভি--বিধি।
- 12 माधित्र-माधिवरेन।
- ৭৪ মহ—মধাত।
- 🍅 मून-मूथ, शोकव।
- * । চাপ--।তু।
- ৮১ জড়িত অলিপকা।

টিপনী

- ৮² পিটি ৩৪ শাৰী ৫ নেহাৰি=চাই।
- ৮° বাহুৰি—উলটি। বচুৰি—বিচাৰি।
- শং ৰয়নী মহ—মাজতে নিশাটো আছে।

  পিঠি ৩৬ শাৰী ৮ ঝুৰে = চকুৰলো টোকে।
- ৮৬ শিচোৰা—বস্তা ৮৭ মুচান্দ—মুখচক্স। পিঠি ৪৬ শাৰী ৫ বছ = নীহ, দৰিজ।
- ^{৮৮} লম্মি—সাবতি ধৰি।
- भव जनक कायरमय, यमन। ३० अङ् अवन, रहाका।

শুধৰণী

ANS	শাৰী	ভূব	ভঙ্গ
	59	স্থি	मथी
28	5	<u> </u>	নী কৃষ্ণক
26	56	সৰ্বজান	স্ক্রজন
29	œ.	আলকি	আলিঙ্গি
29	28	প্রাজা	প্রজা
24	æ	ভূমিক	ভূমিক
945	55	ৰা ণ	বাণী
96	2.	ভূবন	ভূবন
85	¢	बद	বছ
86	59	বাধর	বাৰ্ত